

Хроника

ПАМ'ЯТНИКИ КУЛЬТУРИ

* Виставка радянської археології. Історико-археологічний музей в Одесі є один із найстаріших і найбагатших музеїв України. За радянської влади музей старовини й археології Одеси дістав можливість широко розвинути свою наукову діяльність і поповнився колекціями рідких цінностей, зібраних із приватних колекцій, що довгі роки перебували по палацах поміщиків та буржуазії. З часу зміцнення радянської влади на Україні, зокрема на Херсонщині та Одещині, археологічні розкопи систематизовано і перед нами виникли нові завдання — виявляти на базі роздобутого під час розкопів матеріалу культуру раннього віку металу, культуру та побутові умови найбільш стародавніх міст та селищ на берегах Чорного моря й Наддністрянщини.

Виставка досягнень радянської археології за 10 років, відкрита в залах одеського державного історико-археологічного музею, дала багатий матеріал в галузі культури найбільш стародавніх поселень України.

У великій залі музею — археологи-професори М. Ф. Болтенко та Дложевський виставили останні досягнення, науково-опрацьовані знахідки стародавніх монет, речей хатнього майна, античної бронзи та кераміки, що їх знайдено в надрах землі, в склепах, могилах, в Ольбії, на острові Березані, в околицях Одеси: в селі Усатово, на В. Куяльнику. Особливо важливі й цінні для української науки та археології надто рідкі речі: глиняний посуд, мідні та бронзові ножі, частини знаряддя, веретена, шпульки, що їх знайшов проф. М. Ф. Болтенко 1927 р. в Усатово і Куяльнику. Глиняний посуд зі вдавненими і оздобленими орнаментами своїми формами і характером малюнків є вихідне основне джерело для пізнішої української кераміки. Усатово - куяльницькі розкопи доповнила колекція стародавніх металевих

речей хатнього вжитку та знарядь, знайдених в Березані та Ольбії.

На виставці, крім речей археології, зібрано картини художників краєзнавців, що відображають краєвиди й типи стародавнього та сучасного Чорномор'я й південної України.

Проф. Крайнів подав серію етюдів — акварелів: місцевостей села Усатова та Куяльника, де провадяться розкопи останніх років.

Художники Коваль, Ковтур, Чернявський, Могилевський - Емський, Кишиневський — дали цінні в науковому розумінні картини (краєвиди та типи) Березани, Наддністрянщини, Бугу, Одеси й Одещини.

Справляють враження вітрини з колекціями античних монет старогрецьких колоній північного узбережжя Чорномор'я. Надто рідка золота монета Пантикопея, сиракузька декадрахма і срібні монети Тераса.

В окремій вітрині — колекція стародавніх українських і російських монет: від срібних злитків доби Х віку та Володимира і обрубків міді новгородських гривен — до миколаївських срібних карбованців.

Газ. „Комуніст“.

* Пам'ятки старовини на Дніпрелльстані. Науково-дослідні установи Києва опрацьовують матеріали, знайдені під час археологічних розкопів на території Дніпрелльстану. Встановлено, що частина розкопаних могил стосується до імеринської переходової доби, а частина — до пізнього періоду — скито-сарматської доби. В могилах знайдено останки похоронів і багато різних цінних речей. Два похорони, що найкраще збереглися, вирізано з землею й передано Дніпропетровському Краєвому Музеєві.

На Дніпрових кручах знайдено 57 землянок, де гарно збереглися різні речі: ножі, намисто то що. Досі досліджено 6 землянок, решту досліджуватимуть повесні.

НАУКОВА ХРОНИКА

* Святкування десятих роковин Жовтня науковими організаціями Харкова. Відбулося засідання громадсько-наукових і культурних організацій, присвячене святкуванню 10-х роковин Жовтневої революції. На засіданні були присутні найвидатніші наукові робітники Харкова і України.

З промовою виступав заступник наркомосвіти України тов. Приходько. Він відзна-

чив досягнення української науки за 10 років Жовтня.

Підкреслив велику роль її в розвитку національної культури.

Після промови т. Приходька збори заслухали 9 наукових доповідей, де відзначено великі успіхи української науки за десятиріччя Жовтня — в галузі фізики, математики, медицини, соціально-економічній та інших царинах науки.

* В Академії Наук. Записки археологічного комітету. Археологічний комітет УАН готує до друку перший том „Записок к-ту“, де будуть розміщені розвідки та статті про археологічні та історико-мистецькі дослідження в Україні протягом останніх років.

* Збірка народних ліків. Член етнографічної комісії УАН М. Терещенкова цими днями надіслала до етногр. комісії надзвичайно цінну збірку народних ліків та речей ритуального обиходу (виробничих культів, рокових свят, то-що). Усі матеріали дослідження збирала на Звенигородщині. Збірка ліків має цікавість не тільки для етнографії, але й для наукової медицини.

* Ювілей А. М. Грабенка. Незабаром виходить 70 років з дня народження А. М. Грабенка (А. Коношенка) — відомого упорядника збірок українських пісень: „100 українських народних пісень“, „Друга сотка пісень“ та „Третя сотка пісень“.

Усі мелодії до пісень записав сам упорядчик, маючи добрі музичні знання. Четвертий збірник його музично-фольклорних матеріалів нині готує до друку кабінет музичної етнографії УАН.

Беручи на увагу великі заслуги ювілянта в галузі української музичної етнографії, етнографіч. комісія УАН обрала його за свого члена.

Г-во Леонтовича готується до впорядкування ювілею А. Грабенка.

* До вивчення кол. Запоріжжя. Історія заселення Буго-гардівської та Ігульської паланок кол. Запоріжжя, не зважаючи на низку наукових робіт, лишається

все-ж не цілком з'ясована. Разом із тим, у зв'язку з розселенням та доселенням порожніх земель Зінов'ївщини, руйнуються сліди старих споруджень.

З огляду на це історик С. Шевченко, що нині працює в Зінов'ївському Робітн. Університеті, вдався з проханням до ВУАК'у та етнографічної комісії УАН дати йому доручення на право дослідження пам'яток старовини, що збереглися в Компанівському та Бобринецькому районах Зінов'ївщини.

До свого прохання С. Шевченко додав детальний план майбутніх дослідів.

* Дослідження нар. муз. інструментів. Керівник музично-етнографічного кабінету УАН К. Квітка розробляє план дослідів народних музичних інструментів.

Накреслюючи наукові та практичні дослідження в цій справі, К. Квітка пропонує організувати при одному з музеїв України спеціальний відділ, присвячений збиранню цих матеріалів. Докладне обговорення плану має відбутися після доповіді К. Квітки, призначеної на 23 листопада.

* Нарада викладачів мови. Держнаукметодком ухвалив скликати пленум ДНМК та нараду викладачів мови і суспільствознавства в Харкові між II та III триместрами. Порядок денний та строк Пленума розроблюються.

* Про нараду викладачів мистецтва в установах соцвиху. Наукпедком Укрсоцвиху ухвалив скликати нараду викладачів співів, малювання та драматизації. Про час скликання буде повідомлено.

КУЛЬТУРНЕ, МИСТЕЦЬКЕ ТА ЛІТЕРАТУРНЕ ЖИТТЯ КИЇВА

Осінь 1927 р. пройшла під знаком жовтневих свят. Спочатку йшла підготовка до свят, потім сильне піднесення під час самих свят і далі планомірна реалізація того, що призначено й наготовлено під час самих свят.

Все те, що виготовлено й переводилося, мало двоякий характер: з одного боку це святкування чисто декоративне, зовнішнє, а з другого боку — внутрішнє культурно-ідеологічне, не показне на зовні, але багате своїм внутрішнім змістом. Перше не потребує особливого опису. Воно було ефектне, як і скрізь.

УАН збагатилася новим розкішним будинком. Від старих часів залишилася в центрі міста здорова шкура, в якій, ніби-то, мала бути „гімназія св. Ольги“. Ці недобудовані катакомби радвілада відновила і в день жовтневих свят передала УАН. Для української культури то було велике свято. Представники Академії з захопленням зазначили, що до Радянської влади на Україні наука українська була *tabula rasa* і тільки в умовах радянської дійсності ця чиста дошка так пишном заповнюється змістом.

На скільки УАН розрослася, видно з того, що в цьому відновленому величезному бу-

динку розмістилися тільки математичні відділи. Цей будинок є тепер окраса всього центру Києва.

В напруженні професійному будівництві нового соціалістичного життя наукові кола в дні жовтневих свят були також задоволені. Представники ОВК запевнили остаточно, що під Дім Учених передається будинок на Пушкінській вул., ч. 1. Дійсно 1-го грудня Президія ОВК постановила передати Секції Наукових Робітників будинки на Пушкінській вул. ч. 1-3.

Зараз С. Н. Р. починає розгортати в новому приміщенні культурну роботу в наукових колах. Це також велике культурне придбання для Києва після кількох років очікування.

Згадана внутрішня сторона святкування виявилася ось чому. Вищі учбові та взагалі наукові заклади демонстрували виставками й доповідями досягнення за 10 літ революції. Разом з тим це була демонстрація культурного зросту Києва. За царських часів це був тільки провінційний „город“, якого культурно обезкровлювали, вивозячи культурні здобутки до столиць. Нині Київ з неймовірною швидкістю зростає культурно. Музеї різних

типів наповнюються експонатами. Окремі заклади збагачуються книгосховищами всеукраїнського значіння.

Всеародня Бібліотека України, що за час революції зросла до колосальних розмірів, улаштувала книжкову виставку з девізом: „Наука на Україні за роки 1917—1927“. Виставлено коло 3000 експонатів з відповідними поясненнями, діаграмами та картографіями. УАН також улаштувала виставку своїх видань. Інститут Книгознавства улаштував виставку українського плакату.

Катедра Історії України своєю виставкою демонструвала досягнення історичної науки за 10-ть років революції. Катедра Євр. культури виставила до 1000 експонатів єврейського друку.

Майже всі дослідні катедри виставками демонстрували свої досягнення і все це разом склало імпазнтну картину культурних багатств і досягнень Києва. Поруч з таким статичним демонструванням культурної місії Києва, виявилася й інша рухлива культурна цінність наукових установ. Поруч з доповідями свого внутрішнього значіння кожна наукова установа через своїх наукових співробітників виробила низку тем для периферії. Це вже така цінність, що не перерветься разом з закінченням Жовтневих свят,—а буде довго запліднювати провінцію живим словом про ті культурні досягнення, яких набула українська наука за Радянської влади.

Постачання лекторських сил на провінцію набирає постійного характеру, як це видно з оголошення від Секції Наук. Робітн. Як видно з того оголошення, С. Н. Р. зорганізувала Лекторське Бюро посередницького характеру, що має постачати провінції кваліфікованих лекторів, винищуючи тим самим халтуру. Отже це все показує, що Київ досить наконденсувався і тепер починає вже випромінювати свої культурні надбання і на провінцію.

Театри функціонують досить добре. Різними способами абонементу вони наближаються до незаможного робітництва. Через те вистави проходять при повних залах. Особливо це можна сказати про театр імени Франка (б. Соловцова). Культурно він значно підвищився. За чистотою й правильністю мови доглядає викладач „Живого слова“ з інституту ім. Лисенка Філемон Гаєвський. В художню Раду входять і інші знавці художнього слова й сцени, як от Як. Савченко та інші. Все це разом позначилося в добру сторону на театрі, що й відзначила місцева преса.

В опері йде нарешті „Тарас Бульба“. В головній ролі заслужений артист Республіки М. І. Донець дає грою й співом дійсного „Тараса Бульбу“. До вершка художности в поєднанні гри й співу дійшла артистка Захарова в ролі матери. Сини Тараса не нашли собі добрих виконавців. Взагалі цього року нарікань на оперу не чути.

Жовтневі підсумки зродили на Київському ґрунті ще один друкований український

орган — це Бюлетень Київської Секції Наукових Робітників. Своїм завданням та й способом поширення це перший на Україні орган. Має він виключно освітлювати професійні інтереси і то спеціально категорії радянця наукового робітника.

З природи своєї науковий робітник прикований до свого кабінету чи лабораторії, йому ніколи десь ходити та стежити за виконанням всіх обов'язків, що накладає на нього профспілка та й взагалі радянська дійсність. І от професійний його орган береється раз на місяць приносити на квартиру всі довідки, що треба знати йому, що треба виконувати, як обстоювати свої права і т. д. На друкованому аркушеві дрібного петиту всього досить: статті виробничого характеру, жмут циркулярів, постанов, рішень урядових, що стосуються наукових робітників, про життя наукових установ, і нарешті календар культроботи в Домі Учених. Дійсно, орган цікавий і перший на Україні.

Л. Гайка

КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ ПОЛТАВИ

Наші культурні й наукові установи подбали за те, щоб 10 жовтневих роковин були відзначені, як найкраще. По робітничих клубах влаштовано низку вечірок з відповідними доповідями, виставами, концертними відділами.

Наукове товариство при ВУАН та секція наукових робітників спільно робос улаштували урочисте засідання запросивши на нього широкий кола учительства й студентства. Засідання було присвячене оглядові досягнень науки за часів пролетарської диктатури. Зачитано було, між іншим, доповіді проф. Клепацького про досягнення історичної науки та Туткевича про досягнення сільського господарства.

Пр. Клепацький, відзначивши головне досягнення історичної науки, а саме запровадження дійсно наукового методу в ній — історичного матеріалізму, зробив бібліографічний огляд найголовніших праць з історії, що вийшли на терені СРСР з побіжною їх оцінкою. Пр. Туткевич дав картину зросту та інтенсифікації сільського господарства, відзначивши ті досягнення, що ім дало панування пролетаріату.

Полтавський Державний Музей улаштував дві виставки. Перша мала демонструвати досягнення Музею за останні три роки. Тут були виставлені ті матеріали, що їх придбав за цей час Музей. Головним чином це речі культового вживання, що мають те або інше художнє значіння — хрести, образи, книги то-що. Матеріал про цехові об'єднання на Полтавщині та наслідки розкопки і інше. Зокрема здобутки експедиції минулого літа до містечка Опішньої, де студювалося промисли.

Друга виставка, що її влаштував Музей спільно з істпартом, істомолом, істпрофом, сит. крайархівом та окр. архівним управлінням

теж цікава своїми матеріалами, що освітлюють Жовтень та громадянську війну на Україні і Полтавщині зокрема. Сила фотографій, документів так рукописних як друкованих (відозви, накази, газети і инше) охоплюють період від лютого до початків НЕП'и. Окремо, як підвідділ виставки, розташовано революційні агіт-плакати. Єсть на виставці й деякий цікавий історичний матеріал—як от прапори, що брали участь у маніфестації 1—V—1917 року.

Велику виставку, звітну про досягнення народного господарства Полтавщини, влаштувала Округова Жовтнева Комісія.

Виставка збирала чималий матеріал—діаграми, ілюстрації, що подавали відомості синтетичного характеру про роботу тих чи инших установ, були доповненням до великих

збірок зразків виробів нашої промисловости та сільського господарства. Тривала виставка тижнів два, за цей час перепустила чимало так екскурсій, як і поодиноких одвідувачів. На жаль тіснота помешкання вносила хиби в розташування матеріалів деяких відділів.

Театр ім. Заньковецької, що нині провадить свої вистави в Полтаві, до жовтневих роковин спеціально виготовував п'єсу—хроніку „Крок за кроком“. Вона в окремих живих картинах мала показати боротьбу за пролетарську владу й соціалістичне будівництво на Україні. Виконано її було добре. Але хроніка ця через щось змішалася в одно 1917 і 1918 роки, зовсім не показавши ні боротьби з Центральною радою, ні Німецько-Гетьманського панування.

Spectateur

ЛІТЕРАТУРНА ХРОНІКА

* Конкурс на кращі юнацькі роман і повість. З 1/VII—27 р. пол/П—28 р. Держвидав України оголошує конкурс на кращі юнацькі роман та повість. Умови конкурсу такі: 1. В конкурсі мають право брати участь як визнані вже письменники так і початкуючі. 2. На конкурс приймають лише повісті та романи, розміром не менше 5 (п'яти) друкованих аркушів, раніше не друковані. 3. Конкурсні речі мають бути ідеологічно витримані, художні та написані про молодь або для молоді. 4. Темі романів і повістей бажані такі:

а) Історія України з давніх часів і до XX століття.

б) Революційна боротьба на Україні за останні часи (Лютнева, Жовтнева революція, громад. війна).

в) Соціалістичне будівництво.

г) Сучасний побут молоді і його проблеми.

д) Наукова фантастика.

5. Твори на конкурс подаються укр мовою. 6. Премії за найкращі речі встановлюються такі:

перша премія (одна) . . . 1.500 карб.

друга „ (три) . . . по 500 карб. .

7. Премії призначаються за постановою журі, що складається з таких осіб: тов. Пилипенка, Коряка, Хвилі, Зарви та Багмута.

8. Премії виплачуються на протяз 2-х місяців з часу постанови журі. 9. ДВУ має виключне право на друкування премійованих творів, причому за премійований твір авторський гонорар встановлюється й виплачується в загальному порядку. 10. Твори, що не ввійдуть у число премійованих, але придатні до друку, будуть друкуватись за згодою Редвидаву ДВУ. 11. Твори на конкурс подаються анонімно, а прізвище автора в закритому конверті. 12. Матеріал має бути поданий надрукований на машинці на одній сторінці аркуша. Матеріал на конкурс надсилати за адресою: Харків, вул. К. Лібкнехта 31, ДВУ.

* Конференція в справах дит. літератури. Наркомос вирішив скликати

наприкінці січня в Києві конференцію в справах літератури для дітей. В роботі конференції мають взяти участь представники педагогічних кол, культурно-освітніх організацій то-що.

* Всеукраїнська нарада пролет. євр. письменників. У Харкові відбулася всеукраїнська нарада єврейських пролетарських письменників, що обговорювала низку справ з поточного літературного життя.

* Новий літжурнал. Вінницьке об'єднання літераторів вирішило випускати журнал „Струмінь“ Перший номер цього журналу уже вийшов. Журнал містить твори пролетарських і селянських письменників Поділля та сусідніх округ.

* „Молодий Більшовик“ виходитиме в Києві. За постановою бюро ЦК ЛКСМУ, журнал селянської молоді „Молодий Більшовик“ орган ЦК ЛКСМУ, що досі виходив у Харкові, через місяць буде виходити в Києві.

* Журнал для дітей молодшого віку. З січня 1928 року почне виходити щомісячний ілюстрований журнал для дітей віком 6—9 років під назвою „Жовтень“. Журнал цей видаватиме Наркомос та ЦБ комуністичного дитячого руху. Журнал вміщатиме оповідання, вірші, малюнки, різні куточки дитячої розваги, а також даватиме додатком різні ігри, як ото лото, доміно, кубики, мозаїку, то-що.

* Пам'яті Гоголя. Український інститут наукового книгознавства незабаром має випустити третє число „Бібліологічних вістей“—присвячене пам'яті Гоголя.

* Література й марксизм. Державне видавництво РСФСР (Гіз) починає видавати новий журнал, присвячений питанням історії й теорії літератури під назвою „Література й Марксизм“ що буде розглядати питання теорії й історії літератури за марксистською методою.

* До ювілею Коцюбинського. На підставі постанови РНК УСРР на Голову

Комісії для вшанування пам'яті українського письменника Коцюбинського з нагоди 15-річчя його смерті призначено т. Скрипника. За призначенням тов. Скрипника заступниками і членами Комісії є Зав. Упрнаук тов. Озерський та Зав. Упрполітосвітою тов. Маркітан.

* Святкування ювілею В. І. Алешка. 19 грудня в буд. літератури спілка селянських письменників Плуг святкувала 20-річчя літературної діяльності члена спілки Василя Івановича Алешка.

На ювілей зібралися представники різних літературних угруповань: ВУСП'у, Валпите, Молодняка, Авангарду та инш.

З ґрунтовною промовою, що характеризувала творчість Алешка від початку його літературної діяльності і аж до останнього часу, виступив проф. О. І. Білецький.

Алешко, як ніхто, зумів поєднати в собі й поета і радянсько-кореспондента і активного громадського діяча. Вийшовши з села, переборюючи на своєму життєвому й творчому шляху численні труднощі В. Алешко ані разу не схибив, не вгратив віри в життя й не опанували його мінорні, занепадницькі мотиви, що так густо бували у дожовтнєвій українській літературі.

В. Алешко — це постійний, одвічний мажор, якого безконечна віра в кращий майбутній час ніколи не покидала.

Лише останніми часами Алешко почав надавати більшої уваги журнальній праці, що шкодило його письменницькій діяльності.

Тому проф. Білецький наприкінці своєї доповіді звернувся до ювілянта з проханням повернутися знову до лав творців поетичного слова. Це прохання підтримали усі учасники зборів і ювілянт обіцяв у своїй дальшій роботі дати перевагу поетичній творчості.

З характеристикою ювілянта, як громадської постаті, виступив у передньому слові С. Пилипенко, що відзначив громадсько-політичне значіння роботи письменника, його щире й видатне злиття в роботі з роботою компартії і радилади та його останню працю в Сумах, як газетера.

У перерві між промовами увійшла організована делегація Ради ВСПП'у, що, привітавши ювілянта, зачитала свій новий маніфест, основна установка якого є конечна потреба створити федерацію українських революційних письменників.

Це є одна з директив компартії і присутні та і сам ювілянт привітали цю думку, зазначивши, що думку про федерацію підніс Плуг ще кілька літ тому назад і весь час популяризував її.

Після промов ювілянт зачитав деякі твори, а також пародії на себе В. Блакитного.

Наприкінці вечірки відбулася неофіційна частина святкування, де артисти виконували музичні й декламційні номери, а письменники й гумористи читали свої твори.

Ювілей кінчився товариською вечерєю.
Мусь

* Вечір пролетарської літератури в Германії. В грудні місяці Комісії по вивченню пролетлітератури при секції літератури Ком. Академії в Москві улаштувала вечір, присвячений германській пролетарській літературі. Із німецьких товаришів були присутні письменники тт. Й. Бехер, Ф. Рубінер і Б. Ласк.

Голова секції Фріче вітав гостей, як представників германської революційної думки й мистецтва. Вишезгадані товариші, зробивши відповідні доповіді про німецьку літературу, продемонстрували також і свої твори.

* Вечір Квітки в Будинку ім. Блакитного. Харківське т-во „Гезкульт“ (т-во сприяння єврейській культурі) влаштувало в літературному будинку ім. Блакитного перший літературний вечір, на цей раз присвячений творчості талановитого єврейського поета Л. Квітки. Переповнена аудиторія з великою увагою вислухала доповіді тов. Г. Козакевича про творчість поета та нові твори Квітки.

Вечір мав великий успіх у присутніх.

* Новий роман Кнута Гамсуна. Вийшов із друку у виданні „Книгоспілки“ новий роман Кнута Гамсуна „Бродяги“. Українською мовою роман перекладено безпосередньо з рукопису, надісланого самим автором.

* Новий роман Винниченка. Вол. Винниченко написав новий роман із життя української еміграції під назвою „Поклади золота“.

* „Голубі ешелони“. Вийшла з друку й поступила в продаж премійована книга повістей Петра Панча „Голубі ешелони“ розміром на 14 друк. аркушів.

Державне видавництво РСФСР (ГІЗ) веде переговори з автором про видання цієї книги російською мовою.

* „Три сини“. Андрій Головко, автор повісті „Бур'ян“, написав новий роман „Три сини“, який почав уже друкувати в журналі „Плуг“. Пролог роману видруковано в „Плужанині“, № 12.

* Олена Журлива виготовила до друку нову збірку поезій під назвою „Багряний світ“.

* Валеріян Поліщук готує до друку такі книжки:

„Електричний сполох“, книжка індустріальних поезій 1927 р., окремою книжкою поему „Роден і Роза“. Друга половина цієї поеми друкується в журналі „Червоний Шлях“, а також роман „Григорій Скворода“. Цей же автор виготовував низку нових афоризмів за роки 1925—27 під назвою „Калейдоскоп“, як продовження книжки попередніх років „Козуб Ягід“, що її видало недавно Державне В-во України.

В. Поліщук також пише книжку про радіо під назвою „Великий невидимий“, що складатиметься, приблизно, з таких відділів:

1. Технічне значіння радіо в різних галузях життя.

2. Економічна база радіо в різних країнах і на Україні зокрема.

3. Радіо - газетярство.

4. Радіо - музикально - вокальна діяльність.

5. Радіо та його аудиторія.

6. Радіо — це нерви великих державних організацій.

7. Проблеми українського радіо-мовлення.

8. Технічні проблеми радіо на сьогодні і прогнози на майбутнє.

* Твори Анрі Барбюса укриваю. ДВУ цими днями випускає книжку творів відомого французького письменника Анрі Барбюса, що в свій час приїздив до Харкова, під назвою „Зрадники Ісуса“. Ця книжка складається з філософських творів Анрі Барбюса.

* „У вогні“. Театром Революції в Москві замовлена Анрі Барбюсу п'єса по роману „У вогні“. На думку театру п'єса не повинна бути звичайною інсценізовкою. Християнський пацифізм, що був припущений у романі, буде усунений.

* Літературні нагороди. Серед літературних нагород, що призначаються у Франції кожного року, перше місце займає нагорода імені братів Гонкурів. Призначає її, звичайно, на початку грудня, „Академія ім. Гонкур“, що складається з десятка видатних письменників, вибраних туди довічно.

Фонд цей був первісно установлений в золотих франках, а нагорода біля 10.000 золотих франків була справді гарною підмогою для письменника. Нині нагороду виплачують у тій же кількості франків паперових, то й фінансова вартість її самої нині вдесятеро менша ранішніх часів.

Натомість не зменшилась, а може навіть збільшилась торговельна вартість тієї наго-

роди на книжковому ринкові. Книжка, відзначена нагородою Гонкурів, має запевнений великий продаж у Франції і за кордоном та для авторів ім'я в літературному світі. Нічого дивного, що кандидатів на неї є чимало. Та що „бо отьба“ в голосуванні за призначення нагороди буває іноді гаряча і завзята.

Цього року нагороду одержав мало відомий автор Моріс Бедель, за роман „Жером, 60-ї ширини північної“. Під таким заголовком дає цей роман живу, дотепну й цікаву сатиру любовних відносин у Норвегії, з їх пуританськими звичаями й пересудами, дуже відмінними від любовних відносин, звичаїв і пересудів інших країн.

Рівночасно з А. де Мією ім. Гонкурів і, очевидно, окремо від неї, видано того ж дня ще дві інші французькі літературні нагороди. Одну з них, імені поета едника журналістів Теофраста Ренодота, одержав Бернар Нарбон за роман „Майтєна“; другу, імені жінки одержав письменник Марія Лефран за роман „Великий Люїс, невинний“. Роман цей відбувається в Бретанії — це історія зустрічі видатної жінки з чоловіком, який поранений на війні, духово спустів, але зберіг свою фізичну красу. „Видатна жінка“ віддається за гарного (хоча й умово пригломшеного) парубка.

* Ювілей Гауптмана. Літературний світ Німеччини нещодавно урочисто відсвяткував 65-річний ювілей Гергарда Гауптмана.

* Смерть пролетарської поетеси. 25 листопада 1927 р. у Вірменії в новому місті Норевлокія померла найстаріша вірменська пролетарська поетеса Шутанік Кургінян. Похорони відбулися в Єревані.

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

* Художники — УСРР. З ініціативи художника Глушенка, ряд художників, що походять з України і працюють на Україні, з приводу 10-ліття Жовтневої революції, подавали УСРР свої картини.

Адлен дав велику графіку „Робітники“.

Марія Вронштейн, одна із самих талановитих художниць Парижа, дала „Натюр-морт“.

Воловик — дуже мальовничий „Натюр-морт“.

Мене-Кац — „Натюр-морт“, що був на виставі в осінньому салоні 1924 р.

Барт — теж „натюр-морт“.

Стерлінг — кубістичну композицію, що була на осінньому салоні 1925 р.

Андрієнко — добрий декоратор, дав великий ескиз декоративної постановки:

Крім зазначених, обіцяли свої твори: Фе-зер, Міньшін, Грановський і Каганович.

* Всеукр. академія художніх наук. Справа утворення в Києві Всеукраїнської Академії художніх наук стає на практичний ґрунт. Виділено спеціальну комісію під головуванням академіка Новицького.

На думку комісії нова Академія складатиметься з чотирьох відділів — музичного, театального, пластичного мистецтва і музеєзнавства. Академія буде науково-дослідного характеру і об'єднуватиме всю науково-дослідну роботу в галузі мистецтва.

* Диспут про мистецькі досягнення на 10-ті роковини Жовтня в Харкові. В середині грудня 1927 року в Харкові, в клубі Робмису, відбувся диспут про досягнення в українському образотворчому мистецтві на 10-ті роковини Жовтня.

З доповіддю-інформацією про виставку виступив тов. Вольський, який в своїй промові зазначив, що художню Жовтневу виставку пришлось організовувати в досить несприятливих умовах. Так, з одного боку, виставка була розташована в незакінченому ще будинку Держпромисловости, де відсутність опалення шкодила уважному оглядові мистецьких речей; з другого боку, через пізнє одержання коштів на влаштування виставки, не вдалось як слід провести кампанію — замовлення художниками картин на революційні теми. Доповідач також підкреслив, що

значною хвилю в плануванні виставки було те, що художні експонати перебували аж до самого закриття виставки. Навіть ще цілий ряд інших хиб, тов. Вольський, наприкінці своєї промови, висловив думку, що експонати виставки говорять про велетенський зріст, як загалом українського образотворчого мистецтва, так і зокрема мистецької техніки. Між іншим, доповідач висловив сумнів, що до вірності напрямку, взятого школою Бойчука, якій, на його думку, шкодить статичне оформлення змісту.

В обговоренні доповіді, а також досягнення українського мистецтва на 10-ті роковини Жовтня, виступило декілька т.т.: Горбенко, Сліпко-Москальцов, художн. Пилипенко, Криворотченко і інші.

В промові зауважувалося, що українська художня виставка, не дивлячись на ряд чисто організаційних хиб, наочні показує, що український художник набирає в нашу добу певного суцільного сталого обличчя. Було також зазначено, що в нашу перехідну добу не може бути певно визначена та школа, яка була б домінуючою сьогодні. Відзначаючи технічне досягнення українського мистецтва, зазначалося, що особливо потрібно відзначити заслуги школи Бойчука, яка відродила на Україні монументальне мистецтво.

* Мистецька студія при АХЧУ в Харкові. З Січня місяця 1928 р. Асоціація Художників Червоної України в своєму приміщенні організовує мистецьку студію для художників, в якій незалежно від мистецького напрямку та належності до тої чи іншої асоціації зможуть працювати всі художники.

В студії, що буде носити характер клубу художників, намічається поруч з практичною роботою — читання лекцій з теорії і історії мистецтва. Також в студії намічається організація двох відділів — робота з дітьми та дорослими, що бажають одержати художню освіту.

Організуюючи таку мистецьку студію АХЧУ перше йде на зустріч іншим асоціаціям і окремим художникам в напрямкові розв'язання спільними силами завдань революційного мистецтва в нашій Українській Радянській республіці.

* Ювілейні виставки самодіяльного мистецтва в Донбасі. Асоціація Революційного Мистецтва України спільно з Культвідділом ОРПС Артемівська влаштувала ювілейну окремну виставку самодіяльного роб. мистецтва в Артемівську, на якій були представлені роботи самоуків робітників, художнє оформлення клубів, роботи 130-гуртків клубів і т. інш. Виставка притягла до себе велику цікавість робітничих мас Артемівська й пройшла з величезним успіхом. Низку речей з виставки, що містилися в Палаці Праці спеціальною Жюрі з представників АРМУ, ОРПС, Політосвіту, Артемівського Музею й т. інш. одібрало для Окружного Музею Артемівщини, в якому засновано новий мистецький відділ.

Кращі твори подані робітниками, були також премійовані. 5 найбільш здібних т.т. надсилаються слідуєчого року до художніх ВУЗ'ів зі стипендіями до закінчення ВУЗ'у. Виставка відбулася в кінці листопада місяця. Як підготовчі до неї відбулися виставки в районах; особливо успішно пройшла міська виставка в Константинівці.

* Відділ АРМУ в Артемівському музеї. Асоціація Революційного Мистецтва України передала в дар Артемівському Окружному Музею на 10 річницю ряд творів своїх членів, серед них роботи Касіяна, Налепінської й ин. Ці роботи, які зараз доповнюються, складають новий відділ Музею.

* Ювілейна виставка в Одесі. Одеська філія АРМУ перед відправкою своїх експонатів на виставку „10 років Жовтня“ в Харків влаштувала виставку творів своїх членів у приміщенні Політехнікума ІЗО. Виставка була складена виключно з тематичних речей і участь в ній взяли художники: Довженко, Митковіцер, Котляр, Павлюк, Білоскурський і ин. Виставка притягнула значну увагу широких кол. рад. громадськості Одеси.

* Виставка мистецтва народів СССР. З доручення Ювілейної Комісії ЦИК СССР Державна Академія Художніх наук влаштувала ювілейну виставку Мистецтва Народів СССР, яка урочисто була відкрита в Москві 8 листопада п. р. На виставці представлено мистецтво всіх союзних республік Рад. Союзу, областей РСФСР і т. інш.

У відділі Української РСР участь взяли всі основні мистецькі організації Радянської України: АРМУ, Театр „Березіль“, Київський Худ. Інститут, АХЧУ, ОСМУ, ВУФКУ. Жюрі виставки ухвалило в зв'язку з малою виставочною площею до експозиції з АРМУ 290 експонатів (по відділах малярства, графіки й рисунку, скульптури, виробн мистецтва), АХЧУ 20 експонатів до відділу малярства й ОСМУ — 33 експоната до відділу малярства й графіки. Виставка тривала до 15 грудня п. р. З членів АРМУ участь взяли: Седляр, Єлева, Бойчук, Глушенко, Бабій, Хижняк, Павленко, Мізін, Шехтман, Кратко, Липківський, Бородіна, Черкаський, Холостенко, Іванова, Диндо, Король, Гвоздик, Рокицький, Касьян, Налепинська, Падалка, Рубан, Довгаль, Фрадкін, Бланк, Шаповал і др., з членів ОСМУ представлено на виставці Голубятникова, Пальмова, Тарана, Жданка й Крамаренка, АХЧУ — Гусаченко, Михайлова, Кричевського Ф., Трохименка, Козіка й др.

* Виставка рисунку, графіки й архітектури в Києві. АРМУ веде інтенсивну підготовчу роботу до організації в Києві виставки графіки, рисунку й архітектури з участю виатніших мистців Москви, Ленінграда й Грузії та всіх своїх філій. Виставка по своєму охоату мусить бути цілком виключною, де повно буде предста-

влено як досягнення графіки РСФСР, так й графічної секції АРМУ.

АРМУ звернулось до т. Кравченка, Фаворського, Купріянова, Павлінова й ин. (Москва), Конашевича, Кірнарського, Хижинського, Пожарського, Остроумової й ин. (Ленінград) взяти участь своїми творами в виставці.

* Всесоюзна виставка гравюр ССРСР за 10 років. На ювілейні дні 10 річчя відкрилася в Москві Всесоюзна виставка „Гравюри ССРСР за 10 років“, яку організував Гравюрний кабінет Музею „Ізясних Искусств“ в Москві. Участь в виставці взяли графіки Москви, Ленінграда, Казані, Ростова й т. инш., а також Білоруська графіка та графічна секція АРМУ, що репрезентує революційну графіку УСРР. З графіків зокрема в відділі Асоціації Революційного Мистецтва України, що користувався великим успіхом, представлено роботи графіків Ківа Касяна, Налепинської, Рубана й ин. та Харкова Падалки, Довгаля, Дайця, Бланка, Котляревської, Фрадкіна й ин., частину яких закуплено до Музею Мистецтва.

* Закупка експонатів АРМУ до Третьяковської галереї та центр. музею революції в Москві. З виставки мистецтва Народів ССРСР намічено придбати до Третьяковської галереї та Музеїв Москви низку експонатів, зокрема з відділу Української СРР закуплено експонати лише з відділу АРМУ: малярства та графіки.

З графіки придбано до Музею Революції слідуючі речі т. Касяна В. „Робітники (меццо-тинто)“, „Погром“ (дереворит), „Під Перекопом“, „Ілюстрація до Стефаніка“, „Голод“ (дереворит), „Гайдамаки“ та „Жебраки“ (офорт); Налепинської-Бойчук — „Перед наступом білих“, Сахновської — „Радіо“ й т. инш. З малярства намічено до придбання до Третьяковки роботи т. Бойчука й др.

* Виставка „Жінка в образотворчому мистецтві“. АРМУ має незабаром при допомозі відповідних органів влаштувати велику виставку „Жінка в образотворчому мистецтві за 10 років“. На виставці має бути експоновано роботи мистців-жінок в різних галузях образотворчого мистецтва (малярство, скульптура, графіка, виробниче мистецтво й т. инш.). Жіночий сектор АРМУ виділив вже Комітет, який приступив до роботи. В склад Комітету ввійшли т. Павленко Оксана, Налепинська, Дидо й др.

* 2 Всебілоруська Художня Виставка. В листопаді на місяць була одкрита в Менську 2 Всебілоруська Худ. виставка. Виставка мала з одного боку відбити досягнення в галузі образотворчих мистецтв за період після першої (в 1925 р.) виставки, з другого боку це була ювілейна виставка на десятиріччя Жовтня.

Складалась виставка із трьох відділів:

1. Відділ малярства, графіки і скульптури.

2. Театральний відділ і 3. Народне мистецтво. Найцікавішим і повно виявленим був відділ перший.

Всього було виставлено понад 450 робіт малярства, графіки і скульптури.

* Виставка радянської фотографії за 10 років. При Державній Академії Художніх Наук у Москві складено Комітет по організації ювілейної виставки радянської фотографії за 10 років. Відкриття виставки намічено на січень ц. р. у Москві.

* Міжнародна мистецька виставка у Венеції. Державна Академія Художніх Наук дістала запрошення взяти участь в міжнародній виставці мистецтв у Венеції. Державна Академія Художніх Наук має надіслати на цю виставку 150 картин, малюнків і скульптур. Виставка почнеться у квітні 1928 року, і триватиме півроку.

ТЕАТР, КІНО Й МУЗИКА

* Український театр у Ленінграді. — В репертуарі театру ідуть в постановці І. Юхименка такі п'єси „Богдан Хмельницький“ Старицького. „Вій“ Остапа Вишні (за Гоголем) і „Президент Н-ської республіки“ Мамонтова. До постановки намічено і нову п'єсу „Гомоніла Україна“ Малиги та Омельченка.

* Про „Звенигору“ видано спеціальну брошуру. В ній зібрано найкращі статті українських літераторів про цей видатний фільм української кінематографії, а також подано режисером О. Довженком аналіз роботи над фільмом.

Нещодавно відбувся громадський перегляд „Звенигори“ в Москві.

Фільм мав успіх. Його одностайно визнано за велике досягнення радянської кінематографії.

* Тов. Л. Мусінак у ВУФКУ. — Відомий французький художній критик і кіноробітник тов. Леон Мусінак, підчас свого перебування у Києві на Жовтневих святах, відвідав ВУФКУ й докладно ознайомився з його роботою. Л. Мусінак переглянув кілька фільмів. З фільмів ВУФКУ особливе враження на тов. Л. Мусінака зробила остання картина роботи режисера О. Довженка й оператора Б. Завелева — „Звенигора“. Л. Мусінак вважає цей фільм величезним кроком радянського кіна вперед. Особливо добре озвзався Л. Мусінак про заслуженого артиста республіки І. Замичковського за його гру в картині „Два дні“, — гру, що перевищує гру відомого Е. Янінгса. Про першу частину картини реж. Курдюма „Непереможні“, яку було проглянуто, тов. Мусінак сказав, що це гарна, чиста робота.

Про будівництво Київської кіно-фабрики тов. Л. Мусіна заявив, що таку велику кіно-фабрику й так раціонально розташовану він бачить уперше.

* Панаїт Істраті в кіно. Як відомо ВУФКУ незабаром випускає фільм „Кіра Кіраліна“, що його ставив режисер Глаголін за романом Панаїт Істраті. Фільм цей випускається в прокат після значного переоброблення, зробленого за участю самого автора. Нині Панаїт Істраті спільно з грецьким літературним критиком Ніко Казанцакі лише для ВУФКУ сценарій з життя балканських народів під назвою „Три товариші“. Картина ця трактуватиме народження ідеї балканської федерації. Крім того Панаїт Істраті уклав з ВУФКУ договора на ставлення останнім картини за його твором „Гайдучи“.

* Історична хроніка. На засіданні Правління ВУФКУ постановлено придбати історичну кіно-хроніку за часів Гетьмана й Петлюри на Україні.

* Робітничка консерваторія. З ініціативи профспілкових організацій, в Київі утворюється першу на Україні робітничу консерваторію. Підготовні роботи для організації консерваторії майже закінчено. До консерваторії прийматиметься виключно робітників, що працюють по підприємствах. Курс навчання двохрічний.

Перший рік викладатиметься загально-освітні й загально-музичні дисципліни, а протягом другого року провадитиметься спеціалізація. Навчання провадитиметься двічі на тиждень, з того один раз — у неділю. На перший рік до консерваторії мають прийняти 100 чол.

* Державна опера в другому циклі. З 1 січня починається другий цикл в державній опері, що обіцяє бути цікавіший за перший цикл. Опера вживає нині заходів, щоб як найбільше охопити організованого глядача. Для цього, крім абонементів, буде випущено спеціальні талонні книжки за прикладом української й російської драми. Для популяризації своєї роботи оперний колектив виїжджає на заводи та підприємства, де концерти його мають великий успіх серед робітничої аудиторії.

Що-до репертуару в новому циклі, то піде з вистав першого циклу балетний „Червоний мак“ і опера „Кармен“, а з нових вистав підуть опери „Різдвяна ніч“ Лисенка,

„Турандот“ Пучіні, „Винна краля“, „Снігуронька“, „Казки Гофмана“, балет „Лебедине Озеро“ і нові балети Голейзовського „Йосип Прекрасний“ і „В сонячному промінні“. Що-до опери „Різдвяна ніч“, то вона піде в Харкові вперше після 44-х річної перерви. Вперше її виставлено 27 січня 1883 р. 27 січня її відновлено в Харкові. Оперу ставлять режисери Манзій і Хількевич, диригуватиме Рудницький. На прем'єру балету „Червоний мак“ приїздить композитор Глієр, якому дирекція опери гадає замовити нову оперу або балет на українські теми.

* Харківська робселькапела. Вже остаточно закінчилося формування харківської державної робітничо-селянської капели. До складу капели увійшла низка видатних співаків. Вирішено зорганізувати в недовгій часі при капелі музичний колектор, де виховуватимуться безпритульні та незможні діти, з яких буде складений дитячий ансамбль. Нині капела готується дати свій перший концерт, присвячений творчості М. Лисенка. З цим концертом капела незабаром виступить.

* Музична виставка. Київська Політосвіта, Наросвіта й усі музичні заклади провадять напружену роботу до організації окружної музичної виставки, що має відкритися наприкінці січня. Ця виставка має підсумувати досягнення української музики за 10 років Жовтня. У виставці мають брати участь усі політосвітні й профосвітні музичні заклади Київської округи: інститут ім. Лисенка, т-во ім. Леонтовича, музичний технікум, робітничі клуби, сельбуду то-що.

Виставка складатиметься з двох частин — експонатної й концертної. У експонатній частині братимуть також участь народні митці й майстри народних струментів. Концертну частину складатимуть виступи клубних хорів і хорів музичних закладів. Кращі експоненти й виконавчі колективи братимуть участь у Всеукраїнській музичній виставці, що має відбутися в-осени 1928 року в Харкові або Києві.

* Музичний конкурс. Культвідділ ОРПС розробляє зараз план організації низки музичних конкурсів, струнної музики, які мають відбутися з грудня по травень. Крім того, в межах окремих профспілок відбуватимуться конкурси на кращий гурток струнної музики.

УКРАЇНІКА

* „Чеське Слово“ від 26 листопада подає портрет Ольги Кобилянської та опис її літературних праць, що вийшли в чеському перекладі у виданнях „Земського Свazu“, „Народні Політиче“, „Световій книговні“.

* „Известия“ в день десятиріччя УСРР видрукували вірш Г. Шкурупи „Путем Октябрю“.

* В № 271, *Les nouvelles litteraires*“ уміщено хроніку про літ-групи „Плуг“, „Молодняк“, „Вапільте“, „Вуспп“ і „Нову Генерацію“. Там же замітка про журн.

„Нове Мистецтво“, про вихід у світ роману Винниченка „Соняшна машина“ і про театр „Березіль“ Леся Курбаса.

* В журн. „Молодая Гвардія“ № 11 за 1927 р. вміщено переклад з Сосюри „Пісня“.

* В єврейській газеті „Геть Неписьменність“ вміст. переклад вірша П. Тичини „На майдані“.

* В журн. „Діройте Велт“ вміщено переклад вірша А. Панова „Батрак“.

Бібліографія

Науковий Збірник Харківської Науково-дослідчої катедри історії Української культури, ч. VII. Етнологічно-краєзнавча секція. Випуск 1 - й. — Вид. ДВУ, ст. 1 — 177. Харків, 1927 р.

На пошану акад. Д. І. Багалія (з нагоди його ювілеїв: 70-річчя народження, 50-річчя наукової діяльності та 40-річчя професури) етнологічно-краєзнавча секція Харківської науково-дослідчої катедри історії української культури випустила за редакцією проф. Ветухова перший збірник своїх наукових праць.

Збірник вийшов надзвичайно цікавий і має, навіть, першорядне значіння, розв'язуючи й усталюючи таке важливе і загострене питання, як зміст і завдання сучасного краєзнавства. Але, дивна річ, питання це в збірникові розв'язується всупереч думкам і поглядам його редактора проф. О. Ветухова. Розв'язується воно статтями проф. П. Г. Ковалівського, Л. М. Зайцевої і... самого проф. О. Ветухова, що не зовсім послідовний у своїх думках.

Шляхи розвитку краєзнавства на Україні уперше в літературі накреслив автор цієї рецензії в своїх численних статтях в „Культурі і Побуті“ та в статті — „Що таке краєзнавство“, що порядком постановки питання надруковано її було в ч. 6 — 7 „Червоного Шляху“ за 1925 рік. В тій статті говорилося: „Краєзнавство — це синтетично-географічна наука про стан продукційних сил та засобів виробництва у певному територіальному районі... „Страноведение“ і економгеографія мусять злитися в одну науку. Краєзнавство в нашому розумінні — це „страноведение“ плюс економгеографія певної території... Зміст краєзнавства накреслюється такою схемою: а) природа території, як той фундамент, що на ньому базується народне господарство країни; б) людина, як та сила, що використовує природу території, впливає на неї, планує своє господарство, виходячи з властивостей і особливостей природи території (вивчення людини розуміється широко, включаючи сюди й археологію, й історію культури й класової боротьби, й побут і ідеологію широких мас і т. и.); в) економіка території, іншими словами, виробничий ефект ділання людини на природу“.

З приведеними думками проф. О. Ветухів, очевидно, не погоджується. Принаймні, на сторінці 26-й збірника, пославшись на цитовану нами статтю, він скептично зауважує, що „деяка частина харківських краєзнавців робила спробу ототожнювати нове краєзнавство з географією“. Ще раніше, на стор. 8-й збірника, проф. О. Ветухів не погоджується з думкою відомого географа Семенова-Тян-Шанського, висловленою в 1916 році, що на чолі всього народознавства, як „всеоб'ємлющий синтез, ведучий к познанню самого себя, своих сил и возможностей“, мусить стати географія.

Далі-ж бачимо в збірникові зовсім інші думки. На ст. 28-й проф. Ветухів зазначає: „краєзнавство виробниче ми визнаємо вже не методом, а зародком окремої нової науки“. Проф. П. Ковалівський в своїй статті — „Старе та нове краєзнавство“, між іншим, доводить і те, що і краєзнавство має право вважатися за окрему наукову дисципліну. Далі він каже, що завданням краєзнавчої праці зробилося виявлення, облік, обчислення продукційних сил краю (ст. 33), що нове краєзнавство мусить охоплювати в своїх дослідженнях життя країни в цілому та з усіх його боків, а це вимагатиме від дослідувачів об'єднання, синтези, комплексування здобутків споріднених наук на шляху поліпшення добробуту населення та розвитку його світогляду (ст. 34).

Таким чином, констатується, що краєзнавство є синтетично-комплексна, а цим самим, скажемо ми, і географічна наука про стан продукційних сил певної території.

Далі географічність краєзнавства, його хорологічність, комплексність і синтетичний характер яскраво підкреслюється прекрасно-географічною схемою обліку продукційних сил України, що подає її проф. П. Г. Ковалівський. Ось коротко ця схема: Географічні особливості території. Природні умови: ґрунти, зрошення, підсоння, корисні копалини, рослини, тварини. Населення, його склад та розподіл. Форми господарської діяльності населення: сільське господарство, промисловість, транспорт, торгівля, кредит, фінанси. Все це — статично і динамічно. В цій схемі певне місце належить і етнології, з чим очевидно погоджується і проф. Ветухів, кажучи (ст. 28 збірника), що етнографія-етнологія є одна з важливих складових частин виробничого краєзнавства.

Тов. Л. М. Зайцева в своїй статті — „Економгеографія та її значіння в виробничо-краєзнавчих дослідженнях“ — цілком слушно теж доводить географічність краєзнавства

і правильно зазначає місце економгеографії в останньому, кажучи, що комплекс знань краєзнавства значно ширший від тих знань, що охоплює економгеографія, бо комплекс знань економгеографії входить, як складова частина, до краєзнавства.

Таким чином, секція, поставивши собі завдання усталити тісний реальний зв'язок поміж етнографією, етнологією і краєзнавством, прийшла цілком правильно до того висновку, що краєзнавство є географічна синтетично-комплексна наука, до якої, як складові частини входять і економгеографія і етнологія.

І от після того, як зміст збірника яскраво доводить, що краєзнавство є географічна наука, що етнологія є лише одна з складових частин географічного, а не якого іншого краєзнавства, цілком незрозумілим і дивним є намагання редактора збірника проф. О. Ветухова надати етнології значіння першої скрипки в краєзнавстві (ст. 11), вивести розвиток краєзнавства з етнології (ст. 25). Безперечно, етнологія одна з важливих частин краєзнавства, але до краєзнавства можна прийти не тільки від етнології, як вважає проф. Ветухів (ст. 27—28), а й від ґрунтознавства, кліматології, ботаники, зоології, потамології демографії та інших наук.

Виводячи краєзнавство з етнології, проф. Ветухів перекручує навіть деякі факти. Так, на ст. 25 він говорить про те, що акад. Лобода був головою Комісії Краєзнавства при УАН, що до того звався етнографічною секцією. Виходить, що Комісія Краєзнавства при УАН перетворилася з етнографічної секції. Нічого подібного. При УАН (р.р. 1922—1924) існувала Комісія Краєзнавства, що складалася з багатьох секцій, в тому числі й етнографічної. Акад. Лобода був головою Етнографічної секції і в той же час головою Комісії Краєзнавства в цілому, але це був тільки збіг обставин і акад. Лобода, будучи головою етнографічної секції, міг і не бути головою Комісії Краєзнавства.

Коли критично поставитись до поглядів проф. О. Ветухова на зв'язок між етнологією і краєзнавством та взяти на увагу його перебільшення що до оцінки участі етнологічно-краєзнавчої секції в краєзнавчому русі на Україні, то все ж в його, почасти цитованій нами статті подаються досить цікаві відомості про минулий і сучасний стан етнографії, про віхи на шляху від старої статичної етнографії до сучасної динамічної етнології. Найціннішою статтею збірника є вища зазначена нами стаття проф. П. Г. Ковалівського.

Слід відзначити в збірникові ще такі статті: А. П. Ковалівський — „Картографічний метод в етнології“, В. Ю. Білецька — „Вишиті кожухи в Богодухівській окрузі на Харківщині“ (з кольоровими малюнками вишивок); Е. В. Берченко — „Про настінні розписи українських хат на Катеринославщині“ (з малюнками); Р. С. Данковська — „Українські народні світильники“ (від каганця до газових та електричних ламп); Я. Риженко — „Вкладні записи“; проф. О. В. Ветухів — „До питання про толкову бібліографію по вивченню краю“; В. Дашкевич — „Програми до етнографічно-краєзнавчого дослідження України“.

До всіх статтів додано резюме німецькою мовою, а перед текстом уміщено добре виконаний портрет акад. Д. І. Багалія, що йому присвячується збірник.

Загалом книжка, як не тільки етнологічна, а мимо волі редактора й географічна надзвичайно цікава і потрібна кожному краєзнавцеві. Школа тільки, що дуже малий тираж — 720 примірників. Книжку видано в Полтаві, з зовнішнього боку бездоганно і, треба сказати, краще багатьох харківських видань.

К. Дубняк

A. Bimba, *Istorija klasiu kovos amerikoje*. (А. Бімба: „Історія класової боротьби в Америці“). 598 стор. Вид. 1925 р. в Брукліні.

Книжка А. Бімби є власне історія робітничої класи й робітничого руху в П. А. С. Штатах. А. Бімба не перший пише історію американського пролетаріату. Можна було б назвати десятки праць англійською мовою про американські професійні союзи, політичні партії робітників, страйки, повстання й т. інш., але ви не знайдете майже жодної роботи, написаної з чисто пролетарської точки погляду, крім „Історії робітничого руху“ Зорзе доведеної тільки до кінця XIX сторіччя. Майже вся решта книжок писана колегами й університетськими професорами, які „протягом цілих десятиріч студіювали питання робітничого руху“, але нічого спільного з цим рухом не мали й не мають, і які описують цей рух „безсторонньо“. Ми не ймемо при такій безсторонності. Професорський об'єктивізм у питаннях праці й капіталу — є ліцеїрство. Це тільки фіговий листок, щоб приховати пристрасні спроби захистити сучасний лад і інтереси капіталу.

„Ніка безсторонність не можлива там, де є два фронти, що воюють: або з капіталістами й за інтереси їхньої класи, або з пролетаріатом і за його класові інтереси.“

Ми від такої безсторонності рішуче відмовляємося. Всяку подію, всякий конфлікт між робітниками й капіталістами ми розглядатимемо з суто-пролетарської точки погляду“. Так підходить автор до виконання своєї задачі. Про користь такої праці говорити не доводиться. Мова може йти тільки про глибину розроблення, про самостійність дослідницької роботи й про використані матеріали. Чи не обмежився автор дослідницькими працями

й добором матеріалу тих професорів, про яких він говорить, надавши їм революційне марксистське висвітлення. Звичайно авторові довелося широко скористатися з усіх праць, що є й стосуються робітничої класи та її історії. Але не обмежуючись цим, він прирятьає цілу низку газетних, журнальних, мемуарних та инш. матеріалів. Словом дослідницька робота зроблена велика й виконана цілком сумлінно.

У книзі вражає велика кількість матеріалу, цитат, але вони не є безсистемне й невміле нагромадження, що надає праці вигляд сирового необробленого матеріалу. Це є великий плюс книги А. Бімбі. Отже, книга Бімбі є сумлінно зроблена марксистська праця з історії робочого руху в Північній Америці. Виклад надзвичайно популярний.

Автор каже, що виствітлюватиме питання з трьох сторін: індустріальний розвиток Америки, організація робітничої класи та її боротьба. Як і треба було ждати, головна увага приділена двом останнім питанням, особливо страйковому руху.

Свій виклад автор починає ще від 16—18 сторіччя, коли теперішня Америка залюднювалася європейцями. Становище робітників і трудових мас було тоді дуже тяжке. Християнська пуританська буржуазія користувалася не тільки з невільницької праці негрів, що їх вивозили з Африки, але й європейську бідноту, що масами емігрувала до Америки, шукаючи долі, теж повертала на невільників, часто довічних.

Після Американської революції 1775 року починає швидко розвиватися американська індустрія. Проте сучасний професійний рух починається тільки після першої промислової кризи 1819 року й швидко розвивається в межичасся між першою та другою кризою, що настає в 1837 році, після чого майже зовсім зникають робітничі організації. Цікаво зазначити, що протягом 20-их років по різних штатах виникають робітничі політичні партії. Проте робітничі організації, що вбирали до себе майже виключно категорію робітників з кращою оплатою, поки що не ставлять питання про знищення капіталізму.

Робітничий рух автор викладає за періодами від одної кризи до другої. Почавшись після 1819 р. організований робітничий рух вже не припиняється, падаючи в часі криз, щоб потім розвинути з новою силою. Дуже бурхливо розвивається робітничий рух після кризи 1873 року. В цю добу з'являється сучасна Американська федерація праці, якою керував Гамперсон; з'являється соціалістична партія анархістів, синдикалізм. Організуються ненавчені робітники й об'єднуються в орден рицарів праці. Проте майже всі вони, не виключаючи ордену рицарів праці, перейняті духом опортунізму. Анархізм і синдикалізм є протест проти опортунізму провідних організацій. В часі імперіалістичної війни гамперовська федерація одверто стала на бік уряду, тоді як синдикалістські індустріальні робітники світу виступають проти війни. Соціалістична партія займає пацифістичну позицію. Комуністичний рух виникає після війни 1919 року. Кадри Америк. комуністичної партії склалися з колишніх членів соціалістичної партії, що року 1919 відмовилися йти за своїми опортуністичними проводирями. Це завдало майже смертельний удар соціалістичній партії, яка від 93 тисяч членів у 1914 році зменшилася до 17 тисяч у 1923 році. Маси соціалістичної партії й утворили комуністичну партію.

Рух американського індустріального пролетаріату майже такий давній, як і англійський. Але проте в ньому не можна знайти таких блискучих сторінок масового революційного руху, як англійський чартизм. Уже в колісці робочих організацій Америки можна знайти опортуністичний зміст. Червоною ниткою переходить він через увесь рух і панує в ньому.

Революційні струї дуже слабкі, та й вони перекручені в спілі індустріальних робітників. Історія „робітничих партій“ Америки, це історія опортунізму, зречення класової боротьби, зради проводирів і т. инш. Тільки з утворенням комуністичної партії американський пролетаріат придбав свою витриману пролетарську партію.

Щоб уявити собі великі труднощі революційної боротьби авангарду американського пролетаріату, треба знати не тільки сучасний економічний стан Америки, але й минуле американського пролетаріату й всі ті умови, що виховали в нього опортуністичні звички, угодівські традиції й дрібнобуржуазну ідеологію.

Не зважаючи на деякі прогалини в книзі А. Бімбі, як напр. цілком недостатня увага до національного моменту в робітничому русі про який згадується між иншим, вона є дуже цінна й корисна праця, і мати її українською мовою було б дуже бажано¹⁾.

Б. Ст-а

Ів. Ткаченко „П. О. Куліш“, критико-біографічний нарис. Книгоспілка. Критика й теорія літератури. Харків. Тираж 3000. 1927 р. Ціна 65 коп.

1927 року минуло 30 років з дня смерті Куліша. Тим-то й маємо чималу про нього нову літературу. Вийшло подвійне число „України“, присвячене його пам'яті, з цінною статтю акад. М. Грушевського та инших. „Поезії“, з передмовою М. Зерова, академічний збірник „Пантелеймон Куліш“ із низкою цікавих статей, „Листи до Милорадовичівних“ та брошура І. Ткаченка. Невеликий тираж і солідний критичний апарат

¹⁾ Як нас повідомило ДВУ, видання праці Бімбі українською мовою готується.

останньої свідчать, що брошуру видано не як популярний нарис, а як книгу, що претендує на кваліфікованого читача, бо масовому читачеві, кінець - кінцем, зовсім нецікаві дати написання кожного твору та досить сумнісне посилання на джерела. А коли так, то до цієї брошури ми мусимо ставити серйозніші вимоги, бо дата „1927“, а не якась інша таки до чогось зобов'язує. Не заперечуємо, що потреба в такій роботі є. Наша критична література навіть знає тип такої праці. Це книга С. О. Єфремова про Франка. Але брошури Ткаченка надто багато бракує, щоб дорівняти цій праці. Через це ця брошура мимо-волі викликає інші думки про праці такого характеру. З давніх часів в нашій літературі встановилась певна традиція — „мікроскопізм“, я б назвав, у розмірах. Безперечно цьому були глибокі й поважні причини. Наші історики та критики літератури, старшої формації, працювали що - найменше на 3—4 ділянках літературно - громадського життя. Часу й сил на солідну монографію не вистачало. Бракувало й матеріяльних можливостей, тим - то книжечки видавалися тонесенькі, написані популярною мовою, для „народу“. Коли українська література почала вибиватись з меж регіоналізму на ширшу путь, поруч інших літератур, ми не маємо ні про одного письменника солідної, путящої монографії, як приміром, мають росіяни про Пушкіна й Гоголя, а останніми часами й про Достоевського. Не може ні в якому разі претендувати на це праця О. Кониського про Шевченка (Тарас Шевченко — Грушевський, т. 1 - й 1898, т. 2 - й, 1900), яку автор справедливо назвав „Хронікою його життя“.

Досі ми мали цілий ряд спроб дати біографію Куліша. Після відомої автобіографії в „Правді“ — нарис Б. Грінченка (Чернігів, 1899), О. Маковоя (ЛНВ 1900 і окремо) Б. Шенрока („Киевская старина“ 1901 і окремо), Д. Дорошенка (Київ, 1918 та Ляйпціг 1923). Ні одна з цих книжок задовольнити сучасного стану історико - літературних дослідів над Кулішем не може. Яке - б питання ми не взяли, біографії не дають точної, виразної відповіді, скрізь тільки натяки, без вмотивування, точного означення фактів. І знов після всіх цих спроб біографія на 68 сторінок. Творчість Куліша, що переважає своїми розмірами всіх інших письменників (один Франко тільки може рівнятись) вимагає ширших утворів. Гадаю, що тут розміри навіть праці Барсукова про Погодіна не будуть завеликі. Але говорити на 68 сторінках про це все — це значить, не сказати нічого. Хоч автор намагається використати скрізь останні праці про Куліша, це мало поліпшує справу: бо в ній надто багато місць, що потребують спеціальних, ґрунтовних дослідів, і все - ж таки видання книжки було б виправдане, коли б у ній не було чимало фактичних помилок, необґрунтованих тверджень та висновків.

Всю брошуру поділено на 20 розділів, з них 11 припадає на життєпис і 9 на оцінку його діяльності. Уже друге речення у вступі досить характерне, щоб уявити собі загальну концепцію твору: „та немає в історії української культури й трагічної постати за Кулішеву, зіткану ніби з протиріч, контрастів та ідеологічних вагань“. Протиріч Куліша... це означення, що приклали до Куліша українські народники після його смерті, на наш час цілком застаріло, його давно слід закинути, як ненаукове. Бо справді, як розібратись, нічого особливо трагічного в житті Куліша не було (хіба пожежа на хуторі). І історикам літератури залишається тільки спокійно, об'єктивно, без зайвої експресії висвітлювати те чи інше явище його літературного набутку, або громадської діяльності. Та й сам автор далі суперечить собі, бо зазначивши, „протиріччя, контрасти й вагання“ пише: „на протязі довгого свого в'язу Куліш міняв лише своє ставлення до інших націй: польської, російської, турецької й ин.“. Очевидно, що в різні часи мінялося не тільки ставлення до націй, але й до історичних та літературних явищ, що мало свої певні й глибокі причини. Перейдімо до самої біографії. На сторінці 10 - й читаємо: „Та не довелося Кулішеві скінчити гімназії, бо в батька не було вже більше коштів на його науку“. Це, звичайно як і скрізь, не власна авторова думка, а переказ відповідного місця з Д. Дорошенка. Але зовсім невідомо, чому саме тут автор дав перевагу Дорошенкові перед іншими джерелами. Тільки тому, що його праця вийшла пізніше? Бо Шенрок цей факт подає цілком інакше: „В надежде через некоторое время выдержат экзамен в только что учреждавшийся киевский университет против воли отца, оставил гимназию“. Погляд протилежний. В таких самих фактах ми можемо Шенрокові більше довіряти, бо все - ж таки на першій сторінці в нього читаємо: „Настоящий очерк был проверен вдовой покойного Кулиша, Александрой Михайловной, и покойным его другом и родственником В. М. Белозерским“.

Цілий ряд тверджень, що їх подає від себе І. Ткаченко, вимагає додаткових доказів, обґрунтування. Він приміром пише: „ним було перекладено на російську мову для Максимовичевого альманаху“ *Киевлянин* 1841 року дві народні українські легенди... що їх чув в дитинстві від матері в своєму рідному Воронежі“. Гаразд, хай він їх переклав на російську мову (хоч досі цей факт був нам невідомий). Тоді навіть зараз - же такі І. Ткаченко пише: „перші свої твори Куліш писав російською мовою, бо він, будучи разом з Костомаровим вихованцем російської школи, „вначале пренебрегал хахлатчиной и думал на языке Пушкина“ і. т. д. І ніби підпираючи це, автор додає: „та й сам Максимович, будучи представником загально - російського романтизму, був тієї думки як і багато тодішніх діячів, що українська мова, лишаючись мовою простого народу,

може бути мовою поезії і для сучасного українця, але не може бути ні мовою учених" т. д. Знову таки ця цитата нічого не підпирає, навпаки повстає законне запитання: коли Максимович вважав, що українська мова може бути мовою поезії й для сучасного українця й коли, "під впливом Максимовича з'явилися перші літературні спроби Куліша", то через що ці спроби були російською мовою. А коли до цього додати оте "перекладав на російську мову" та "писав російською мовою", то буде цілком очевидно, що І. Ткаченко тут заплутався. Дуже наївно звучить таке речення „з праць Пипина, Петрова Дашкевича, Кониського й інших знаємо, що в сорокових роках минулого століття українці думали розвивати свою літературу тільки поруч російської...“, бо це відомо не тільки з цих праць, але й з багатьох інших та й самий факт можна зрозуміти не посилаючись на ці авторитети. Переказавши на цілій сторінці історію особистих взаємин Куліша й Максимовича, автор пише: „Куліш під кінець свого життя й проходов значно в своїй національній непримиренності...“ що то за національна непримиренність Куліша, одному авторові відомо. Коли б він й хоч трохи умотивував, з ним би можна було на цю тему трохи посперечатись. „Пізніше Куліш розійшовся з Костомаровим у поглядах на українську історію. Він говорив, що Костомаров не розуміє української історії, через те, що „іноплеменик“. Знову неправда — бо розходження були глибші, принципового характеру й оте „іноплеменик“ Куліш закидав тільки в полемичному запалі. Без жадної критичної перевірки викладає Ткаченко історію перебування Куліша в Кирило-Методіївському братстві. Знов наївне речення: „ні Шевченко, ні Куліш формально не належали, хоч і брали в ньому активну участь. Їх не хотіли приймати інші члени братства, бо були певні, що вони й так працюватимуть і в разі небезпеки до них ніхто не прицепиться.“ Коли про це міг писати Куліш у своїй „Хуторній поезії“, це одне, а коли про це пише автор праці про Куліша, це зовсім інше. Чи можна кидати так необережно: „з ідеологією Кирило-Методіївського братства Куліш, властиво, лишився на все своє життя“. Деякі думки авторові по суті формально правильні, але викладено їх у такій формі, що в недосвідченого читача від них повстане неправдива думка. Так приміром на сторінці 21-й дізнаємось, що „свою історичну повість „Чорна Рада“ (Куліш надрукував) спочатку російською мовою“ в славянофільському журналі „Русская Беседа“ (1857), а потім і українською мовою. Читач безперечно зрозуміє так: написав „Чорну Раду“ Куліш російською мовою, потім видав і аж відтак переклав на українську мову. Справді ж було навпаки: „Чорна Рада“ написана українською мовою й коли українські видання вже довгий час лежали у цензурі, Куліш переклав український текст для „Русской беседы“. Там - же читаємо: „в той - же час закінчив він свої автобіографічні оповідання: „Феклуша“, „Яков Яковлевич“, і „Історія Ульяны Терентьевны“. Коли ми захочемо розшифрувати, який це саме „той час“, то побачимо, що на сторінці йде мова про 1855 — 1856, 1857 роки. І ось після видрукування „Записок о Южной Руси“ і „Чорної Ради“, Куліш закінчує свої автобіографічні повісті. Тут Ткаченко виявляє дивовижну „святую простоту“ що до творчості Куліша, або в кращому разі неохайність, бо „Яков Яковлевич“ і „Історія Ульяны Терентьевны“ були видруковані за підписом Миколая М. року 1852 в „Современнике“. отже, не „в той час“, а на 5 років раніше; і тільки одна „Феклуша“ трохи запізнилась — видрукована року 1856, але в усякому разі раніше згаданих „Записок о Южной Руси“ і „Чорної Ради“, а написана безперечно раніше; отже, про закінчення їх в ті часи, як пише Ткаченко не може бути й мови. „До кожної книжки („Основи“) додавав він словник української мови“, пише Ткаченко за Дорошенком. На це немає жадних підстав а ні в листуванні а ні в інших історико-літературних матеріалах. Переглянули ми ще раз словник „Основи“ й вважаємо, що це не так. В номері другому „Основи“ за 1851 рік є цікавий лист Куліша „к редактору“, де він пише: „В приложенном вами к первой книжке „Основы“ объяснении неудобопонятных южно-русских слов, некоторые слова объяснены неверно“ і далі на 9-ти сторінках наводить приклади слів, з перекладом яких він не погоджується. Редакція „Основи“ так само не визнавала за собою провини і полемізувала з Кулішем у примітках. Давати ж словник до пізніших числів „Основи“ Куліш ужене міг, після таких розходжень у філологічних питаннях із редакцією. Помічається брак системи у викладі фактів, хоч здавалось - би самі заголовки розділів до чогось зобов'язують. Так у кінці розділу де описані роки 1860 — 64, він зазначає: „а трохи раніш співробітничав (він) у реакційному журналі „Русский Вестник“ Каткова, хоч це було трохи раніш перед 3-ма роками від початку періода, про який іде мова в розділі, або знов кінчаючи розділ про зносини з поляками Ткаченко починає говорити, про утиски російської цензури: „указ“ від 1876 року про заборону українського друкованого слова протверезив Куліша від славянської російської культури.“ і т. инш., хоч про це як раз треба було говорити перед тим, бо тоді б зрозуміліша була місія Куліша в Галичині в роках 1881—82. Це всі наші зауваження що до самої біографії.

Друга половина брошури — це огляд Кулішевої діяльності. Літературну діяльність Куліша Ткаченко поділяє на таких три періоди: 1840—64, 64—82, 92—97. Всяка періодизація є надто умовна річ, все залежить од того, що й як класти в кожний період. Ось як характеризує, приміром, перший період Ткаченко: „в цьому періоді, періоді захоплення

козацькою романтикою для Куліша минуле козацтво стає нацією". Очевидно, що цього одного речення надто замало, щоб характеризувати 24-х річний період Кулішевої діяльності. Це може тільки одна з рисок Кулішевого світогляду й то протягом кількох років, а саме при збиранні етнографічних та історичних матеріалів та праці над історичними документами, літописами. Перелічуючи далі фактичні відомості з цього періоду, автор знов робить багато помилок. „Перший літературний твір Куліша є, коли не брати на увагу народних легенд, вміщених ним в Альманахові Максимовича й „Киевлянина“ 1841 р. — поема „Україна“, пише він. Насамперед незрозуміло, чому саме ми не повинні брати на увагу саме перших етнографічного характеру „Малороссійских разсказов“ та оповідання „Циган“, вміщеного в гребінчиній „Ластовці“, а головніше, що „Михайло Чарнишенко“ написано року 1842, а Україну 43-го. Отже, її ми не можемо вважати за перший літературний твір Куліша. Тепер про „Чорну Раду“ Ткаченко повторює утертий штамп, що ви зустрінете в кожній, найменшій Кулішевій біографії, а саме: перші розділи „Чорної Ради“ друковані в „Современнику“ року 1845-го. Коли до цих перших розділів придивитись, то побачимо дуже інтересну картину. „Чорна Рада“ має 18 розділів, з них 12, то-б $\frac{2}{3}$ було видруковано в роки 45 — 46-ий. Правда Ткаченко цього не зобов'язаний знати, бо він тільки переказував відомості за іншими дослідниками. Матеріали на періоди розподілено дуже нерівномірно. Про перший період іде мова на 9 сторінках, а про другий нема й 2-х сторінок. І що це за період, що в ньому йде мова тільки про одну „Хуторну Поезію“, а переклади Св. письма, а Шекспір українською мовою, хіба про це можна було не згадати? Або хіба не є характерні для того періода російські вірші Куліша в „Газеті Гацука“ — про все це І. Ткаченко „благоразумно умолчал“, щоб не мати мороки із розплутуванням отих вузлів, що на їх натрапляє неминучо кожен дослідник Куліша. Всі поетичні твори Куліша автор розглядає з точки погляду ілюстративності, ніби це історичний документ, в якому відбиваються Кулішеві погляди. Він залюбки наводить застарілі на сьогодні присуди Ефремова, Гринченка, й Ніковського. Навівши слова Ніковського, він пише: „визначаючи наведену оцінку Кулішевої поезії слушно, ми одначе мусимо додати, що поезії Кулішеві особливо останніх років прибрано в прекрасну, бездоганну форму, якій часто не відповідає нудний, полемичний зміст“. Загалом обличчя Куліша, як поета й прозаїка не виявлено, не підкреслено. Куліш — критик... тут, як і в інших розділах, всього потроїшку. Одних Куліш хвалив, інших лаяв, загалом „давав не рівні оцінки українським письменникам“, а чому це так було, про це нема. Про те читач повинен вірити, що „Куліш був прекрасний тонкий критик“, що вмів схопити кількома словами головні риси творчості письменника.“ (Сторінка 51). Про Куліша історика можна сказати не багато, тут знов Куліш фігурує, як трагічна фігура в історії української культури. І інтересно чому, бо він, Куліш, критично ставився до народницької історіографії, каже автор. Як знаємо в критицизмі нічого поганого нема, навпаки добре, коли людина не вірить на слово, а перевіряє своїм розумовим апаратом те, над чим працює. Але з Кулішем виходить навпаки: цей „критицизм“ не дав йому нічого, крім плутанини в його поглядах, і це спричинилося до трагічності.

Отак розправився Ткаченко із Кулішем-істориком. Таких же помилок рясно і в дальших розділах. Нарешті Ткаченко надає величезної ваги ролі, яку ім'я Куліша відіграло в літературній дискусії. Тут і Коряк і Хвильовий весь час „терзають“ Куліша, а всю брошуру вінчає фраза „все своє життя Куліш мужне стояв за правду, не схилився перед ворогами“ і т. инш.

Отак не зовсім приємне вражіння лишається від брошури. Видно, що автор не працював до того над Кулішем і від інших історично-літературних дослідів перейшов до Куліша, не розібравшись у ньому, як слід, прийняв сліпо на віру все, що про нього писалось і пишеться. Раніш рецензії, звичайно, закінчували оглядом зовнішнього огляду книжки. Тепер цю традицію доводиться ламати. Вигляд цей став трохи пристойніший. Але є одна дрібна справа, де треба бити на гвалт. Це коректа. Так замість „Красова“ в сорокових роках на Куліша впливав Краснов“ (мабуть за асоціацією з генералом), а патрон Куліша весь час зветься „Юзифович“, а не „Юзефович“, „Орису“ видруковано в „Записках о южной Руси“ року 1858, а „Повість об украинском народе“ видруковано 1847 року, замість 46-го. Франко писав про Куліша в Записках наукового товариства ім. Шевченка в 28-му, а не 26-му томі. Про таке повинен довідатись читач. Замість висновків, знов доводиться наводити цитату, що до неї не раз вдавалися за ці 26 років: „до составления полной и исчерпывающей дело биографии, конечно, далеко, для этого было-бы необходимо предварительно привести в известность и издать все сочинения, переводы и письма Кулиша, словом все оставшееся от него обширное литературное наследие, чтобы была перед глазами и чувствовалась вся едва-ли многими предполагаемая, колоссальная громада написанного, переведенного и задуманного, чтобы иметь возможность не только вполне разобраться во всем этом, но и изучить все, что должно пролить более яркий свет на его личность и деятельность, словом необходимо исполнить много предварительных работ, которые не говоря о том, что они требуют многих лет, пока невозможны еще вследствие множества затруднений.

Только вооружившись всем этим историко-литературным и биографическим аппаратом, можно было-бы представить обстоятельную и всестороннюю оценку и полный обзор деятельности Кулиша и обрисовать вполне его личность и значение для украинской и Русской литературы.“¹⁾

Бьг. Кирилук

Українські байкарі XIX ст. Упорядкував І. Степаненко Вид. т-во „Час“. Київ 1927. 160 стор. Ц. 75 коп.

Видання „Українські байкарі XIX ст.“ містить у собі байкарний матеріал нашого письменства і в порядній кількості й гарно підібраний. Справді, говорити про нашу штучну байку минулого віку — це означає подати творчість Гулака Артемовського, Боровиковського, Гребінки, Глібова, Старицького та Грінченка. Не гаяючись за зразками байок цих письменників, що можуть зацікавити спеціаліста-дослідника, чи не підбираючи їх варіанти, збірник подав краще в літературнім відношенні, а головне — типове — тут і „Пан та собака“ Гулака-Артемовського, здоровий юмор — протест проти кріпацтва, стислі байки Боровиковського, байки Гребінки з ясно позначеним в них єднанням високохудожньої форми з глибоким соціальним змістом (кріпацтво, кривда, хабарництво). Не кажемо, звичайно, про казки Глібова, цінність яких усім відома. Закінчується збірник казками Старицького, що особливо часто запозичав з Крилова, й Грінченка, що був вже більше самостійним, хоч і не зміг переважити Глібова.

Отже хотілось би сказати дещо з приводу передмови. Укладач висловлює думку, що на протязі майже усього XIX ст. українська байка освітлювала всі негативні риси старого ладу, підносила голос свій за покриття та поневолені, проти неправди й темряви; від лагідного, м'якого гумору через ушипливу іронію до гнівної сатири виросла вона часом, але завжди міцна була вірою в те, що надійде час „живого слова правди і просвіти“. Цю думку слід було б ясніш і повніше розвинути ніж в коротенькій передмові, подати щось більш ясне, аніж маємо на перших двох її сторінках; коли розраховано збірника на школу, або на масового читача — це особливо потрібно зробити, коли ж бажалося дати більш серйозне, то й тут в передмові замало. Далі, на нашу думку слід було б використати хочай би в популярній формі той матеріал, що маємо з пізніші часи про нашу байку. Передмова каже про байку XIX століття, ув'язує її тісно з соціальними явищами життя, проти цього не можна йти, а рівно безумовно слід погодитись з твердженням про підход байкарів до українського життя. Отже як корисно було б зазначити, що соціальну вагу нашої байки знає не лише одне XIX ст. Соціальні протести нашої байки йдуть від попереднього часу. Класова боротьба XVI—XVII ст. вже утворювала характерний настрій байки того часу. Коли та байка вже віддалилась від нас через свою перестарілу мову (хочай дуже виразну), зміст її — той самий, громадський настрій однаковий. Від зазначених століть через вік XVIII (байки Сквороди) ми прийшли до минулого століття цілком природно. Далі на наш погляд, слід було — й краще не в передмові, а перед кожним розділом, присвяченим окремому байкареві, подати коротеньку біографію автора, але звичайно не трафаретну, а переведену на підставі пізніших дослідів, з зазначенням, чому саме автор присвячував себе певним завданням, які джерела літературні використовував, що доводилося йому зазнавати з боку цензурних відношень, чи не було звязку його байок з іншими зразками його творчості. Інтересні були б зауваження читача-письменника, критики взагалі. З усього цього треба було б підібрати лише найбільш цікаве, таке, що найвиразніш характеризувало б і даного байкаря й його творчість. І тут був би інтересний не один Глібів, але й Боровиковський і Старицький і другі. Безумовно, дуже потрібно було б навести й самопризнання авторів, їх власний погляд на свої байки. А вони є, до того ще й подані в віршовій формі. Їх credo дуже інтересне й лише підкреслило б цінність їх творів, що й знаходимо в стислім вислові в передмові.

За всім тим збірник байок українських XIX ст., що ми зараз маємо, виданий добре, чепурно, і його слід рекомендувати й для школи й дому, хто хотів би познайомитися з типовими зразками нашої художньої байки.

Ів. Єрофіїв

М. Ірчан Проти смерті. Оповідання. Накладом Івана Гниди в Монтреалі Канада, 1927, стор. 160, ціна 50 центів.

М. Ірчан — письменник досить плодотворний. З бібліографії, уміщеної на останній сторінці книги, що її назва стоїть на початку цієї рецензії, довідемося про такі його твори: 1) „Сміх нірвани“, 2) „Бунтар“, 3) „Фільми Революції“, 4) „Нежданий гість“, 5) „Іхній біл“, 6) „Дванадцять“, 7) „Трагедія першого травня“, 8) „Безробітні“, 9) „Родина щіткарів“, 10) „В бур'янах“, 11) „Підземна Галичина“, 12) „Лі-Юнк-Шан і Лі-Юнк-По“, 13) „Проти

¹⁾ „Кіевская Старина“ 1901, кн. II, стр. 153 — 152.

Смерти". Таким чином, об'єкт цієї рецензії є тринадцятий доробок в продукції, опублікований допіру. Додамо, що біля першого, п'ятого та шостого номерів поданого переліку стоїть примітка „вичерпане“; біля сьомого, десятого та одинадцятого номерів читаємо — „два видання“: п'єса ж „Родина щіткарів“, що стала улюбленою клубною постановкою і прем'єрою не одного сезону в українському театрі, витримала чотири видання; з приватних джерел відомо про готування французького та німецького її перекладів. Всі ці дані свідчать про значну популярність письменника і стверджують його заяву, що її читаємо в „Автопортреті“ („Проти Смерти“, 157):

Судячи по тому, як розходяться мої книжки, та беручи під увагу сотні тих листів, що я одержую часто, можу сміливо сказати, що я маю масового читача

Тут же треба відзначити, що з прозових творів, як це свідчать дані книгозбірень найбільшим успіхом користаються „Фільми революції“ (1923), що їх підзаголовком є „нарис и новелі“: твори „Лі-Юнк-Шан і Лі-Юнк-По“, виданий окремо, спочатку увійшов до цієї ж збірки.

Після цих уваг перейдемо до аналізу „Проти Смерти“. Збірка складається з таких дванадцяти номерів, що раніше частково друкувалися по різних журналах та часописах українських: 1) „Проти смерти“, 2) „Батько“, 3) „Змовники“, 4) „За кров“, 5) „Весна“, 6) „Молода мати“, 7) „Поміж людьми“, 8) „Біла малпа“, 9) „Надії“, 10) „Апостоли“, 11) „Смерть Асуара“, 12) „Автопортрет“. Сьомий номер з цього переліку об'єднує в собі п'ять таких коротеньких нарисів: 1) Дні і тижні, 2) „Як жити“, 3) Вуджена риба, 4) „Нічліг“, 5) „Утеча“. Що до тематики збірки, то, коли не числити вступного і програмового „Проти смерти“ та кінцевого „Автопортрету“ (про який мова буде далі), — головним тематичним стрижнем є класова боротьба та образне її відтворення. Безпосередньо сюди можна застосувати: „Змовники“ (підпал селянами панського будинку), „За кров“ (вбивство селянськими дітьми панської дитини), „Молода мати“ (загибель батька-робітника на підприємстві, в наслідок мати залишається з дитиною-сиротою), „Смерть Асуара“ (загибель ватажка народу Аляски на електричному стільці за помсту — вбивство американця). Мотиви класової боротьби брешуть і в темах, зв'язаних безпосередньо з імперіалістичною війною, сюди можна застосувати: „Батько“ (руські козаки гвалтують двох дочок галицького єврея, який в наслідок божеволіє), „Весна“ (лірична фіксація краси природи весною і жаху війни на цьому фоні, „Утеча“ (оповідання галицького батька про загибель його дітей в наслідок війни: коли почався обстріл села, і його жінку було вбито, батько сховав дітей в лісі, в землянці; коли ж повертався до села, його заарештували військові частини мовляв, за шпигунство, і одвели в Австрію; заховані діти загинули з голоду). Тематика решти творів така: боротьба з релігійними забобонами серед галицьких робітників Канади („Апостоли“), несвідомість та „зоологічне“ життя тубільців-індійців („Вуджена риба“), руїна надій двох робітничих дітей, вихованих в нереальних мріях про легке і гарне життя („Надії“), характеристика моральності американської жінки, яка продає себе, бо любить розкоші, а утримання чоловіка не вистачає („Біла малпа“). Що до форми творів, то найпридатнішим являється термін „оповідання“, з більшим або меншим елементом фабули („Батько“, „Змовники“, „За кров“, „Молода мати“, „Утеча“, „Надії“, „Апостоли“). Ліризм „Весни“, що не має сюжету, одмічено вище. „Як жити“, „Вуджена риба“, „Нічліг“ — описи-характеристики. Що ж до „Смерти Асуара“ та „Білої малпи“, то їх (а особливо „Білу малпу“) хотілося б кваліфікувати, як новели, з рисами, властивими цій формі (пружке розгортання сюжету, присутність сюжетного *pointe'u*, або клімакса, як його звуть американці, то що). Після цих загальних зауважень що до тематики та форми творів збірки, варто спинитись на їх загальному аспекті.

Першою рисою, спільною не тільки низі „Проти Смерти“, а й попереднім творам письменника, є безпосередня щирість втілення (для прикладу можна вказати „Перший день“ з „Фільмів революції“, ст. 36). Такі книги, як „Фільми революції“, „В бур'янах“, народжені „у запалі боротьби“, в вирі революції, і письменник, творячи їх, бажав у першу чергу зафіксувати матеріал, що його постачає епоха. Тому то можна прикласти до всієї творчості його признання, яке читаємо на ст. 62 даної збірки:

... Запишу простими думками, без найменших прикрас і вишуканости — лиш деякі картини. По правді, це фотографії аматора, що до безтями любить апарат, але його знімки надто примітивні, звичайні, неритушовані. Такі, як є...

В цьому признанні маємо так характеристику творчості, як і критику на неї: ширій безпосередності втілення властивий примітивізм, у зв'язку з цим треба одмітити ще кілька рис.

Письменник малює історію дуже близьку, і, можливо, не його вина, що ця історія ще об'єктивно не встигла перетворитися на матеріал, суто-літературний. Тому письменник не дбає про „як“, а дбає лише про „що“. Його „фотографічний апарат“ стоїть надто близько до об'єктів знімання, і тому знімок захоплює не виконанням, не роботою, а виключно життєвим матеріалом. Найбільш сильний з цього боку нарис „Утеча“, що

його фабулу переказано вище; в „Фільмах революції“ цим же матеріалом вражає „З днів страхіть“. Правда, в „Батькові“ („Проти смерті“) письменник робить, на мою думку, спробу піднятися над простим копіюванням матеріалу, перетворити його на літературний, але не зовсім вдало. Обґрунтую свою думку: двох дочок - красунь старого єврея гвалтують російські козаки; батько божеволіє; і цей факт письменник хоче використати в плані антирелігійної пропаганди, бо батько внаслідок пересвідчується в безсиллі Егови. Як же втілює літературно цей момент письменник? А ось як: на дворі вие собака. А батько каже: „То вие Егова“. Дальший жест його такий: Егова вие — прохає простити. І оповідання закінчено зойком старого:

— Не прощу! (28).

Цей жест чомусь викликає в пам'яті уявлення оперового Елеазара з „Жидовки“, бутафорську його жестикуляцію. Матеріал орієнтувався на образ, але не досяг його, не переконув літературно; для життєвого ж він надто надуманий, штучний.

Продовжуючи цю характеристику, приходимо до другого питання з боку автора:

Я свідомо приношу себе в жертву читачеві, бо силуюся писати так, як цього вимагає його інтелектуальний розвиток. Тому - то в багатьох випадках я відстав від модерного способу питання (157).

Це признання почасти пояснює той факт, що твори письменника нехтують моментом формальної обробки, — пояснює, та не виправдує. Бо письменнику, популярному серед пролетарської читацької маси, легко виховати цю масу в напрямку розуміння й цінування формального боку творчості, поданого з усею досконалістю, на яку здібний письменник. Легко це тому, що читач вже знає цього письменника, його ідеологія витримана, і витримання формального моменту не відштовхне читача, бо письменник міцно апелює до нього. Але думаємо, що наведена причина — не головна. Підставою для такого твердження є знову такі власні слова письменника:

Я надто поспішаю, і це одна з перших від'ємних прикмет. Моя письменницька праця — це лиш побічне заняття... Належу до тих письменників, що в житті попадають все не там, де повинні бути. Виснажені цілоденно, зовсім іншою працею — беруть в глупу ніч перо — і пишуть (155 — 156).

До цих слів треба поставитися як найуважніше, бо в них та трагедія письменника, до якої всі звикли, якої не помічають. — трагедія, спільна багатьом робітникам художнього слова. В зв'язку з цим варт пригадати, що читачеві, а здебільшого й критикові немає діла до умов праці письменника, йому немає діла, що письменник, може, голодує не має часу для обробки то що. Він лише ставить вимогу високої художньої кваліфікації. М. Ірчан цілком розуміє це, кажучи:

Люди знають, що нові твори будуть, що в них побачать вони себе, що їх можна буде купити. Напишу їх я, чи хтось інший — однаково (156).

Для резюме з вищесказаного найкраще знову звернутися до „Автопортрету“:

Досі свого повного слова я не сказав, бо воно на дні душі лежить. Але обманюю себе, що ще скажу, хоч роки йдуть і з кожним новим роком я все більше розумію глибину двох буденних коротких слів: „немає часу“... Воно-б нічого якби я не був свідомий цього, а так — мука одна і злість на себе на умовини, на все (156).

Звичайно, всі попередні міркування про цінність форми та вагу її були б непотрібні, якби письменник не виявив себе в цьому напрямку, як би він показав себе людиною цілком байдужою і нездібною в справі формального моменту. Бо факти свідчать якраз про протилежне: вже в „Фільмах революції“ автор виявив себе, як майстер нової форми. І це справедливо одмітила критика. Майстерністю позначені короткі нариси, просякнуті емоцією, підлеглі єдиному імпульсові, „Проти Смерті“ також ствержує ту ж тенденцію в новелі „Біла малпа“, що її можна вважати за гарний зразок новелістичного письма взагалі; доказ цьому — влучна характеристика, подана діалогом, стислість оповідання, міцний сюжет, неминучий і переконувачий клімакс. Якщо дозволять умови, хотілося б окремо спинитися на аналізі цієї новели в статті, спеціально присвяченій творчості М. Ірчана.

Даючи підсумок всього вищесказаного, утримаймося від лайки та хвали, так само як і від порад. В „Автопортреті“ автор виявив значне чуття самокритики, чим, звичайно значно, полегшив і завдання рецензента. Письменник хоче не зупинятися в своєму розвиткові миття, але тепер життя перешкоджає цьому. Мимоволі згадуєш Достоевського, який примушений був заробляти літературою і тому не міг дбати про формальний бік творів; відома фраза його до критиків: „Од мене вимагають художньої завершенності, тоді як я віддав під заставу останні штани“. Стефан Цвайг, сучасний майстер так художнього, як і практичного слова, в своєму етюді про Достоевського, називає останнього „розп'ятим на хресті долі“...

Все це мимоволі згадуєш, читаючи такі рядки з „Автопортрету“ М. Ірчана, що ними закінчимо й дану рецензію (156):

„Життя накладає на мене надто важкі тягарі... Але я лиш звичайнісінький чоловік і не маю ані подвійних нервів, ні двох пар рук“...

Гр. Майфет

Джек Лондон. Жахливі Соломонові острови. Переклад з англійської мови. І. Попов. Книгоспілка 1927 р. стор. 202. Ціна 80 коп.

Джек Лондон. Син сонця. Переклад Катерини Джунківської. Південно-морські оповідання. Переклад Івана та Максима Рильських. Редакція Освальда Бургардта. (Твори. Повна збірка. Том III). Сяйво. 1927, стор. 400. Ціна 1 кар. 50 к.

Обидві збірки містять у собі авантурні оповідання, що мають екзотичний побут Тихоокеанських островів у 80 роки минулого сторіччя, за часів первісної колонізації, коли, на зміну більш менш випадкових торговельних експедицій, пишно розвинулася найінтенсивніша хижацька експлоатація природних багатств Океанії, а також робочої сили тубільного населення. Тепер ця доба „конквістадорів“ і „піонерів цивілізації“, що вкрили острови Тихого океану великими плантаціями, винишили протягом яких небудь 20 років добру половину тубільців і повернули другу на фактично - безправних хліборобів-рабів, — ця доба значною мірою належить минулому: самі плантатори мусили відмовитися від колишніх метод господарювання, бо ці методи загрожували скоро й радикально виллюдинити весь край, знецінити земельну власність і зруйнувати відповідні комерційні підприємства (кліматичні особливості Меланезії й Полінезії дають малу надію на зростання еміграції й на застосування яких небудь інших робочих рук, крім тубільців). Але якщо тепер експлоатація Океанії стабілізована акулами великого капіталізму, які прикоротили, ради власних інтересів, апетити дрібних хижаків, а тубільці хоч і вимирають, але не таким застрашливим для самих експлоататорів темпом, то ледве дається описати те неприховане здирство й сваволя, що панувало там в добу, яку виображає Джек Лондон; коли кожний авантюрист, що встиг вибратися з тих або інших (здебільшого, кримінальних) причин, з культурніших місцевостей, намагався збити собі беззаплатним рабським трудом за найкоротчий термін — перше ніж встигне скрутити жовта пропасниця — князівські статки, безконтрольно розпоряджаючи життям та майном тисяч і десятків тисяч „безправних“ дикунів і закриваючись, в разі потреби, національним прапором якого небудь вибачливого відомства. Трудно описати люті трюки, що їх застосовували ці „культуртрегери“, з далекобіжною рушницею американського зразка як мандатом на „поширення меж цивілізації“. Лондон і не пробує описати все, навпаки, він багато замовчує, а ще частіше говорить нятяками, покладаючись на літературну недогадливність американського буржуазного читальника (90 - их років), який справді охоче брав за панеїгрич „англо-саксонській расі“ твори, перейняті жорстоким сарказмом на адресу „Непереможної білої людини“ (таку назву має одне з оповідань даного циклу, де — в перебільшено захопленому тоні — оповідається про якогось „цивілізатора“, що, сидючи на шоглі, перестріляв з гвинтовки повсталу тубільну команду до ноги, — справді треба мати товстошкіре самозадоволення американських „стовідсоткових“ патріотів, щоб вбачати в цьому оповіданні комплімент на власну адресу, як це зробила американська буржуазна критика). Звичайно, не завжди сатира на американську й західно-європейську колоніальну політику виявлена так виразно; наприклад, далеко не всякий читач, втямив, що в чудовому своїм художнім юмором оповіданні „Жахливі Соломонові острови“, де спритні капітани й плантатори морочать голову наївному туристові, інсценізуючи перед ним безперестанні збройні напади тубільців — в цьому юмористичному сюжеті прихована найущипливіша іронія на адресу білих колонізаторів, що вперто претендували на право безконтрольної збройної розправи з тубільцями, посилаючись на смертельну небезпеку, що ніби - то раз - у - раз загрожувала їм від „чорношкірих людодів“. До речі сказати, про цей прихований зміст цілої низки „Океанських оповідань“, — зміст, що надає їм характер соціальної сатири, треба було - б попередити читача хоч би самою коротенькою передмовою. Читач надто звик бачити в новелісті Джекові Лондоні соціально - індивідуального „автора цікавих пригод“ і забуває, що цей співівець авантурної екзотики, — той самий Джек Лондон, який ще в передвійсові роки змринов початок американської революційної літератури своїми романами (Залізна п'ята, Смирительна сорочка) і соціальними памфлетами („Люди низів“, „З бродягами й инш.). Є підстави боятися, що нелюдські сцени вигублення й рабовласницька експлоатація тубільних племен, з ненаслідовною яскравістю змальовані Джеком Лондоном у цілій низці оповідань даного циклу (наприклад, „Ях! ях! ях!“, „Мавпи“, „Мапуїв будинок“), сприймуться читачем, як екзотична фантастика, що виходить далеко поза межі дійсності, тим часом як справді Джек Лондон скоріш завинив у деякому затушковуванні трагічного боку процесу колонізації й не в зовсім виразному розмежуванні переживань своїх героїв — колонізаторів і своєї власної - авторської точки зору (це особливо помітно в циклі „Син сонця“, де Лондон

намагався — без великого успіху — виявити позитивні сторони колонізаторської психики й діяльності). В таких умовах, непереджений читач дуже легко може приписати Лондону те зневажливе відношення до тубільців („людей нижчої раси“), що є таке характерне для більшості американських і західно-європейських „колоніальних“ романістів (Кервуда, Конрада, Фаррера й инш.) і яке поверхова критика (навіть радянська!), дійсно, нерідко йому закидала; див. наприклад, П. Губер пише: „Тубільці в його оповіданнях гірші й дурніші за породистих ірландських тер'єрів, життя й переживання яких віч так доводливо описує“ (Дж. Лондон, зібрання творів, Держ. Видав. т. 12, ст. 399). В такій оцінці цілком випускається з уваги та обставина, що тубільці Океанії іноді (наприклад, в романі „Пригода“) змальовані Лондоном крізь призму психології дієвих осіб, — білих колоністів, які, до речі сказати, теж змальовані далеко не райдужними фарбами, тим часом співвідношення автора до представників кольорових рас виразно виявлено в таких (що є в обох збірках) оповіданнях, як „Поганин“ (історія ексцентричного приятелювання білої людини з тубільцем) або „Мак - Коїв правнук“ (контрастове протиставлення білого екіпажу судна й „кольорового“ лоджана та їх поведінки в момент смертельної небезпеки).

Всіх цих умов читальник, полишений на свій розсуд, легко може не обчислити, і в результаті створить собі цілком неправдиве уявлення про соціальну ідеологію Джека Лондона й про соціальну цінність його творчості. Ось чому, обидві збірки, що ми їх розглядаємо, потребують хоч невеличкої вступної статті або, в крайньому разі, коротких приміток історичного змісту — особливо збірка, видана „Книгоспілкою“, що, протилежно збірці видавництва „Сяйво“, не входить у склад якого небудь „зібрання творів“ і стоїть зовсім особно. Звичайно, можуть бути різні думки що до бажаності вступних статей у виданнях сучасної перекладної белетристики взагалі, однак, якщо який небудь перекладний твір потребує вступної статті, яка роз'яснювала б читальникові його ідеологічну вартість, то це саме тихоокеанський цикл оповідань Джека Лондона.

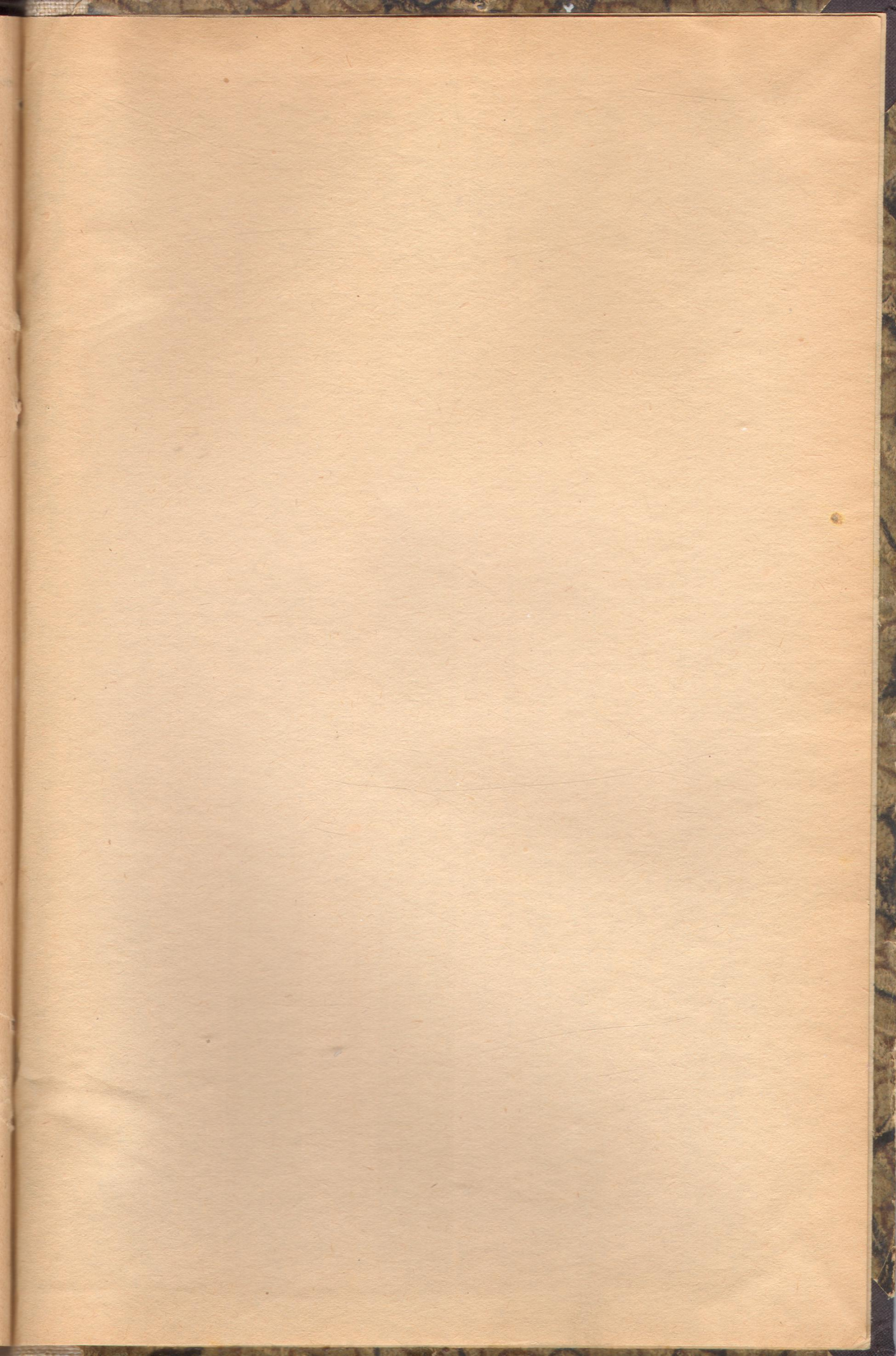
Отже перша і найголовніша хіба з збірок, що ми розглядаємо, полягає у відсутності будь яких коментарів; друга - ж їх хіба — в тому — що вони конкурують одна з одною. Справді: увесь зміст збірки „Жахливі Соломонові острови“ входить до 3 тому зібрання творів Дж. Лондона, виданого „Сяйвом“, як 2-га частина книжки, під назвою „Південноморські оповідання“. Винна в цьому шкідливому для книги й справи паралелізму, само собою, „Книгоспілка“, що зриває своєю епізодичною перекладною збіркою оповідань успіх видання „Сяйвом“ „Повної збірки творів Дж. Лондона“ в 30 томах, підприємство незрівняно вищої культурної вартості, ніж переклад окремих творів, збірок оповідань і т. инш.; треба відзначити, що такого „повного зібрання творів“ Дж. Лондона й російською мовою фактично ще не існує, хоч деякі видавництва пробували зробити це. До того - ж „Книгоспілка“ не завагалася удатися до звичайного і, проте, дуже вартого догани, видавничого способу — зміни заголовку: оповідання, видані нею під назвою „Жахливі Соломонові острови“, складають в оригіналі цикл „South Sea Fables“, цеб-то „Південноморські оповідання“ (як правильно перекладає видавництво „Сяйво“). Коли - ж наразі с ініціює ця видавнича гра з заголовками збірок перекладних оповідань, що утворює принципову непогодженість перекладних видань між собою? Масовий читач терпить від цієї навісної плутанини сильніше, ніж думають.

Що - ж до самих перекладів, то хоч обидва вони загалом задовольняють, але все-ж переклад К. Джунківської, І. і М. Рильських, виданий „Сяйвом“, багато точніший, ніж виданий „Книгоспілкою“ переклад І. Попова. Дрібні відхилення від оригіналу подібуються в обох збірках, але в збірці „Книгоспілки“ їх більше, а крім того, в ній є також помилки, викликані не досить уважним відношенням перекладача до оригінального тексту, наприклад: „Хвиля ... вхопила церкву й кинула її, мов тріску (цього порівняння в оригіналі немає, В. Д.) в лагуну; плаваючи там напівукрита водою, вона нагадувала Ноїв ковчег після всесвітнього потопу“ (стор. 22), — останніх трьох слів в оригіналі немає, і вони перекидують значіння порівняння, яке справді стосується до самого моменту потопу а не до того, що було потім; або ще: „спустили на воду шлюпку з дванадцятьма кольоровими матросами“ (стор. 5), замість „шістьма“. Проте, такі помилки трапляються рідко, і справедливості вимагає зазначити, що в перекладі І. Попова немає масових скорочень і спрощень, що такі характерні для більшості українських та російських перекладачів Дж. Лондона. Тому, при відсутності кращого перекладу, робота І. Попова була - б цінним вкладом до української перекладної літератури; і дуже прикро, що фатальною непогодженістю видавничої справи зробила цю його роботу, так би мовити, „позаштатною“ (бо конкурувати з точнішим перекладом І. та М. Рильських вона все - ж не в силі).

З літературного боку оба переклади стоять на відповідній висоті.

Зовнішня сторона видання обох збірок заслуговує на похвалу (особливо, як взяти до уваги дуже невисоку ціну), хоч малюнок на обгортці „Жахливих Соломонових островів“ своєю претенсійністю, наївністю скорше нагадує дитячі малюнки, ані - ж „полінезійський стиль“ який, здається, намагався удати художник.

В. Державин

1p-60k